

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK POLITICOLOGIJA

**MEĐUNARODNI KULTURNI ODNOŠI:
KULTURNA OSJETLJIVOST U MEĐUNARODNOJ
DIPLOMATIJI**

- magistarski rad -

Kandidatkinja

Bešlija Alema

Broj indeksa: 949/II PIR

Mentorica

prof.dr. Bakić Sarina

Sarajevo, januar 2024.

ODSJEK POLITOLOGIJA
SMJER: MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMATIJA

**MEĐUNARODNI KULTURNI ODNOSI:
KULTURNA OSJETLJIVOST U MEĐUNARODNOJ
DIPLOMATIJI**

-Magistarski rad-

Kandidatkinja

Bešlija Alema

Broj indeksa: 949/II PIR

Mentorica

prof.dr. Bakić Sarina

Sarajevo, januar 2024.

SAŽETAK

Uslijed ubrzanog razvoja u sektorima tehnologije, obrazovanja i istraživanja, različite kulturološke sredine diljem svijeta postale su usko povezane, a konsenzus koji prevladava svjedoči o konceptualizaciji našeg kolektivnog suživota u okviru globalne zajednice. Implikacije međusobnog razumijevanja i nesumnjive važnosti tolerancije u ovakvoj konstalaciji su neizmjerne. Koncept međukulture osjetljivosti se razvija kao aksiomatski oslonac, tražeći ne samo kritičko razumijevanje već i univerzalno podržavanje na globalnoj razini, prevazilazeći granice generacija. Cilj ovog rada je analiza koncepcije međukulture osjetljivosti i njenih inherentnih vrijednosti. Kulturna osjetljivost igra ključnu ulogu u domenu diplomatskih odnosa, pružajući temelj za uspješno međunarodno komuniciranje. Razumijevanje i poštovanje kulturnih razlika omogućavaju diplomatama da grade dublje veze s predstavnicima drugih zemalja. Kroz kulturnu osjetljivost, diplomati mogu prevazići predrasude i stereotipe, stvarajući autentične i konstruktivne dijaloge. Ova kompetencija olakšava razumijevanje različitih perspektiva i interesa, doprinoseći mirnom rješavanju sporova i međunarodnoj saradnji. U diplomatiji, kulturna osjetljivost pomaže izgradnji povjerenja i uspješnom pregovaranju, čime se stvaraju održive temelje za dugotrajne međunarodne odnose.

Ključne riječi: diplomacija, kulturna osjetljivost, diplomatski odnosi.

ABSTRACT

Following the rapid development in the fields of technology, education, and research, diverse cultural environments across the global geography have become closely interconnected, and the prevailing consensus attests to the conceptualization of our collective coexistence within the framework of a global community. The implications of mutual understanding and the unquestionable significance of tolerance in this constellation are immense. The concept of intercultural sensitivity is evolving as an axiomatic cornerstone, seeking not only critical comprehension but also universal endorsement on a global scale, transcending generational boundaries. The aim of this paper is an in-depth analysis of the concept of intercultural sensitivity and its intrinsic values. Cultural sensitivity plays a pivotal role in the realm of diplomatic relations, providing a foundation for successful international communication. Understanding and respecting cultural differences enable diplomats to establish deeper connections with representatives from other countries. Through cultural sensitivity, diplomats can overcome biases and stereotypes, fostering authentic and constructive dialogues. This competence facilitates the understanding of diverse perspectives and interests, contributing to peaceful dispute resolution and international collaboration. In diplomacy, cultural sensitivity assists in building trust and successful negotiation, thereby establishing sustainable foundations for enduring international relations.

Keywords: diplomacy, cultural sensitivity, diplomatic relations.

SADRŽAJ

SAŽETAK	iii
ABSTRACT.....	iv
UVOD	7
I METODOLOŠKI OKVIR RADA	9
1.1. Obrazloženje teme	9
1.2. Problem istraživanja	10
1.3. Predmet istraživanja	11
1.4. Ciljevi istraživanja.....	11
1.4.1. Naučni ciljevi istraživanja.....	11
1.4.2. Društveni cilj istraživanja	12
1.5. Hipoteze istraživanja	12
1.6. Metodologija istraživanja.....	13
1.7. Definiranje osnovnih pojmove	13
II INTERKULTURALIZAM U MEĐUNARODNOJ DIPLOMATIJI	15
2.1. Definiranje pojma interkulturalizma	16
2.2. Osnovne karakteristike interkulturalizma	17
2.3. Politike interkulturalizma	21
2.4. Kritike interkulturalizma	22
2.5. Primjena interkulturalizma u međunarodnoj diplomatiјi.....	24
2.5.1. Relevantnost istraživačkih saznanja za međunarodne diplomate.....	25
2.5.2. Važnost razumijevanja i upravljanja interkulturalnim razlikama u diplomatskim aktivnostima	27
2.5.3. Razumijevanje različitih kultura	27
2.5.4. Građenje mostova između kultura.....	28
2.5.4. Prevencija konfliktata	28
2.5.5. Promoviranje međusobnog razumijevanja.....	28
2.5.6. Podsticanje međunarodne saradnje	29
III INTERKULTURALNI DIJALOG	30
3.1. Potražnja za vještinama interkulturalne komunikacije u savremenom svijetu	31
3.2. Kulturna pismenost u sprečavanju sporova	34
3.3. Potencijalni rizici i izazovi.....	36

3.4. Unapređenje interkulturalne komunikacije	39
IV KULTURNA OSJETLJIVOST U MEĐUNARODNOJ DIPLOMATIJI	40
4.1. Šta je kultura?	40
4.2. Kulturna diplomacija.....	43
4.3. Kulturna osjetljivost u međunarodnoj diplomatiji	46
   4. 3.1. Pojam i definicija kulturne osjetljivosti	46
   4.4. Kulturna osjetljivost i diplomatsko razumijevanje	49
   4.5. Ključni elementi kulturne osjetljivosti.....	50
   4.6. Unapređenje kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomatiyi	54
   4.7. Izazovi i prepreke u kulturnoj osjetljivosti i interkulturalnom dijalogu.....	55
   4.8. Najznačajniji međunarodni dokumenti o promicanju kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomatiyi	59
ZAKLJUČAK	61
LITERATURA	63

UVOD

Međunarodni kulturni odnosi predstavljaju složen i sveobuhvatan skup interakcija, razmjena i dinamika između različitih kultura, država i zajednica na globalnoj razini. Oni uključuju sve oblike komunikacije, saradnje i konflikta koji proizlaze iz kulturnih razlika i interakcija među različitim društvima.

Međunarodni kulturni odnosi imaju značajan uticaj na međunarodne odnose i oblikovanje svjetskog poretka. Kultura je središnji element ljudskog identiteta i društvenog tkiva, te kao takva igra ključnu ulogu u oblikovanju političkih, ekonomskih, socijalnih i diplomatskih procesa.

Međunarodni kulturni odnosi pružaju mogućnosti za međusobno razumijevanje, dijalog i saradnju među kulturama. Kroz kulturnu razmjenu, umjetnost, jezik, obrazovanje, turizam i druge oblike interakcije, društva se međusobno upoznaju, grade mostove između različitih kultura i razvijaju zajedničke vrijednosti.

Također, međunarodni kulturni odnosi mogu biti izvor konflikata i napetosti. Kultura može biti izvor nesporazuma, stereotipa i predrasuda koji dovode do političkih i diplomatskih sukoba. Stoga je važno razumjeti i analizirati te napetosti kako bi se promoviralo međusobno poštovanje, dijalog i mir. Međunarodne kulturne odnose sprovode različni akteri, uključujući državne institucije, međunarodne organizacije, diplomatske misije, kulturne institucije, nevladine organizacije i pojedince. Oni imaju ulogu u promicanju kulturne razmjene, dijaloga i saradnje, te stvaranju mostova između različitih kultura.

U ovom radu istražujemo i analiziramo međunarodne kulturne odnose kako bismo razumjeli njihovu složenost, značaj i uticaj na međunarodne odnose. Pritom ćemo istražiti različite dimenzije kulturnih odnosa, faktore koji oblikuju njihovu dinamiku te ulogu različitih aktera u njihovom sprovođenju. Kroz ovu analizu, cilj nam je dublje razumijevanje međunarodnih kulturnih odnosa i njihovog uticaja na globalnu zajednicu.

Međunarodni kulturni odnosi, iz perspektive politologije, odnose se na interakciju između država i kultura na međunarodnoj razini. Politički aspekt međunarodnih kulturnih odnosa fokusira se na ulogu kulture u oblikovanju političkih procesa, političkih identiteta, vanjske politike i međunarodnih sukoba.

Kultura igra ključnu ulogu u međunarodnoj politici jer oblikuje identitete, vrijednosti, percepcije i interes država. Kroz međunarodne kulturne odnose, države uspostavljaju veze, dijele kulturne vrijednosti i običaje, te utiču na međusobno razumijevanje i percepciju.

Međunarodni kulturni odnosi se bave pitanjima kao što su politika identiteta, politički sukobi temeljeni na kulturnim razlikama, kulturološki uticaji na političke odluke i oblikovanje međunarodnih politika. Na primjer, politika identiteta uključuje pitanja povezana s etničkim, vjerskim ili nacionalnim identitetima država i kako to utiče na njihove političke interese i odnose s drugim državama.

Također, međunarodni kulturni odnosi uključuju analizu kulturoloških faktora koji oblikuju vanjsku politiku. To može uključivati kulturne vrijednosti, norme i tradicije koje utiču na prioritete i ciljeve država u međunarodnim odnosima. Kroz kulturnu diplomaciju i diplomatske aktivnosti, države pokušavaju promovirati svoje kulturne vrijednosti i razumijevanje među različitim kulturama kako bi ostvarile političke ciljeve.

Još jedan aspekt međunarodnih kulturnih odnosa u politologiji je analiza kulturnih sukoba i njihovog uticaja na međunarodnu sigurnost. Kulturne tenzije, predrasude i stereotipi mogu izazvati sukobe između država ili unutar država. Stoga, razumijevanje kulturnih dinamika i pravilno upravljanje kulturnim razlikama postaju ključni faktori za postizanje mira i stabilnosti na međunarodnoj razini.

Kroz politički pristup međunarodnim kulturnim odnosima, politolozi proučavaju različite dimenzije kulture u kontekstu međunarodne politike. To uključuje analizu političkih identiteta, političkih procesa, vanjske politike, diplomatskih interakcija i političkih sukoba te uticaja kulturnih faktora na ove procese.

I METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1. Obrazloženje teme

Mnogobrojna razumijevanja i promišljanja o kulturi uključuju raznovrsne oblasti, od društvenih i iskustvenih pojava, zatim određenih čovjekovih kreativnih poduhvata i dostignuća preko zajedničkog oblikovanja organizovanja društvenih zajednica, ponašanja i stilova života (Bakić, 2021:20). Kontakti ostvareni na području kulture, odnosno, kulturnim područjima imaju veoma značajnu ulogu u međunarodnoj diplomatiji. Doprinose sigurnom i gostoljubivom okruženju za izgradnju bilateralnih i multilateralnih odnosa sa drugim državama, pružaju pogodnosti za pregovore i oblikovanje ili redefiniranje budućih odnosa sa drugim državama. U nastojanjima država da ojačaju svoj međunarodni položaj kultura je najvažniji razlikovni element tog procesa (Brix, 2004:1). Moć utemeljenu na neopipljivom, nevidljivom i indirektnom uticaju sredstvima kao što su kultura, vrijednosti i ideologija, profesor međunarodnih odnosa Joseph Nye označava pojmom *soft power*, te tako u politički diskurs uvodi termin koji označava sposobnost da se korištenjem sredstava među kojima je i kultura utiče na ponašanje i interes drugih sudionika na međunarodnoj diplomatskoj sceni. Kulturnu diplomaciju možemo definisati kao razmjenu ideja, informacija, umjetnosti i drugih aspekata kulture među državama i njihovim stanovnicima u cilju poticanja međusobnog razumijevanja. (Schneider, 2003:196). Slijedeći definiciju kulturne diplomacije dolazimo do dijela kulturne osjetljivosti kao važnog elementa djelovanja u međunarodnim kulturnim odnosima. Kulturna osjetljivost ima ključnu ulogu u međunarodnoj diplomaciji i uspostavljanju uspješnih interkulturnalnih odnosa. S obzirom na sve veću globalnu povezanost i interakciju između različitih kultura, diplomatski predstavnici trebaju biti osposobljeni za razumjevanje, poštovanje kulturnih razlika, kako bi ostvarili uspješnu komunikaciju, pregovore i saradnju sa drugim državama.

Ova tema ima za cilj istražiti značaj kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomaciji. Fokus ovog istraživanja je na razumijevanju kako diplomatski predstavnici mogu razviti i primijeniti kulturnu osjetljivost kako bi ostvarili uspješnu interakciju sa pripadnicima različitih kultura i postigli ciljeve diplomatskih odnosa.

1.2. Problem istraživanja

Problem istraživanja se ogleda na nekoliko razina: mnogobrojna istraživanja, medijski izvještaji i analize govore da mnogi diplomati i međunarodni akteri nemaju dovoljno svijesti o važnosti kulturne osjetljivosti u diplomatskim aktivnostima. Nedostatak razumijevanja kulturnih specifičnosti i nedostatak vještina za uspješnu interakciju s drugim kulturama može rezultirati nesporazumima, pogrešnim interpretacijama i otežanim pregovorima. S druge strane, i kada postoji prepoznavanje važnosti kulturne osjetljivosti, postoji izazov u primjeni tih principa u praksi. Diplomati se mogu suočiti s teškoćama u prilagođavanju različitim kulturnim kontekstima, prevladavanju predrasuda i prepoznavanju suptilnih kulturnih normi i vrijednosti. U promicanju kulturne osjetljivosti važan faktor ima formalno i neformalno obrazovanje. Uprkos tome, nedostatak adekvatnih obrazovnih programa i treninga koji se fokusiraju na razvoj kulturne osjetljivosti u kontekstu međunarodne diplomatičke politike može ograničiti sposobnost diplomata da razviju potrebne vještine za uspješnu interkulturnu komunikaciju i saradnju. Pored navedenog, važno je spomenuti kompleksnost kulturnih dinamika. Naime, svaka kultura ima svoje specifičnosti, norme i vrijednosti koje treba razumjeti i uzeti u obzir prilikom diplomatskih aktivnosti. Kompleksnost kulturnih dinamika može predstavljati izazov za diplome u pravilnom tumačenju i prilagođavanju tim razlikama, posebno u kontekstu brzih promjena i globalizacije. Rješavanje ovih problema zahtijeva osvjećivanje, obrazovanje i implementaciju pristupa kulturnoj osjetljivosti u međunarodnoj diplomatičkoj politici. Također je važno uložiti napore u razvoj adekvatnih obrazovnih programa i treninga koji će osnažiti diplome da uspješno komuniciraju, pregovaraju i sarađuju s različitim kulturama u međunarodnom kontekstu.

S tim u vezi, neka problemska pitanja od kojih smo krenuli u istraživanje su:

- 1. Kako se kulturna osjetljivost manifestira u diplomatskim odnosima i interakcijama između različitih kultura?*
- 2. Koje su glavne prepreke i izazovi u postizanju kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomatičkoj politici?*
- 3. Kako kulturna diplomatička politika i kulturna osjetljivost doprinose međunarodnoj saradnji i prevladavanju kulturnih predrasuda?*

1.3. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja jeste proučavanje važnosti kulturne osjetljivosti u diplomatskim aktivnostima u međunarodnom kontekstu. Ključni elementi koje smo istražili u okviru ovog predmeta uključuju: definiciju i konceptualizaciju kulturne osjetljivosti, odnosno, istraživanje različitih definicija i koncepta kulturne osjetljivosti, te njenog značaja u međunarodnoj diplomatiji, razumijevanje kako kulturna osjetljivost može olakšati uspješnu komunikaciju, razumijevanje i saradnju između različitih kultura. U ovom radu predstavljen je interkulturalizam i značaj njegove primjene u diplomatskim aktivnostima. Poseban fokus je stavljen je na predstavljanje važnosti kulturne osjetljivosti u diplomatskoj komunikaciji. U radu smo analizirali kako kulturna osjetljivost utiče na diplomatsku komunikaciju i kako se može primijeniti kako bi se izbjegli nesporazumi, promicala međukulturalna razmjena ideja i postizali konstruktivni rezultati u diplomatskim pregovorima. Pored teorijskih saznanja, u radu je predstavljena praktičnu primjenu kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomatiji. Na tom tragu predstavljeno je istraživanja i primjeri dobre prakse gdje je kulturna osjetljivost uspješno primijenjena u diplomatskim aktivnostima.

1.4. Ciljevi istraživanja

1.4.1. Naučni ciljevi istraživanja

- Istražiti i razumjeti ulogu kulturne osjetljivosti u diplomatskim aktivnostima i njen uticaj na međunarodne odnose.
- Analizirati primjere dobre prakse i izazove s kojima se diplomati susreću u primjeni kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomatiji.
- Istražiti strategije i alate koji se koriste za razvijanje kulturne osjetljivosti i interkulturalne kompetencije među diplomatima.
- Identificirati faktore koji podržavaju ili ograničavaju uspješnu primjenu kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomatiji.
- Doprinijeti teorijskom razumijevanju veze između kulturne osjetljivosti, interkulturalizma i diplomatskih aktivnosti.

1.4.2. Društveni cilj istraživanja

Društveni cilj istraživanja se ogleda u:

- Podizanju svijesti o važnosti kulturne osjetljivosti i interkulturalnog dijaloga u međunarodnoj diplomatiji,
- Jačanju međunarodnih odnosa i saradnje kroz kulturnu razmjenu i dijalog,
- Smanjenje nesporazuma, predrasuda i konflikata koji mogu proizaći iz nedostatka kulturne osjetljivosti,
- Poticanje inkluzivnosti i ravnopravnosti u međunarodnim odnosima, uzimajući u obzir kulturne specifičnosti i potrebe različitih kultura,
- Unapređenje diplomatskih vještina i kompetencija u kontekstu interkulturalnih situacija.

1.5. Hipoteze istraživanja

Glavna hipoteza: *Kroz razumijevanje i praktičnu primjenu kulturne osjetljivosti, diplomatski predstavnici mogu doprinijeti izgradnji međunarodnih odnosa temeljenih na razumijevanju, poštovanju i saradnji među kulturama.*

Pomoćne hipoteze:

H1: *Integracija interkulturalizma u diplomatske aktivnosti potiče međukulturalnu razmjenu ideja i razumijevanje između kultura.*

H2: *Nedostatak kulturne osjetljivosti i interkulturalne kompetencije može dovesti do nesporazuma, konfliktu i neuspjeha u diplomatskim aktivnostima.*

H3: *Praktičnom primjenom kulturne osjetljivosti u komunikaciji i pregovaranju prevazilaze se izazovi, zadovoljavaju se kulturne razlike i postižu konstruktivni rezultati.*

1.6. Metode i tehnike prikupljanja podataka

Metode istraživanja koje su korištene u radu su analiza sadržaja i komparativna analiza. Analiza sadržaja je metoda istraživanja koja se često koristi za proučavanje različitih vrsta tekstualnih materijala. Ova metoda ima za cilj sistematski identificirati, kategorizirati i interpretirati ključne teme, oblike, poruke ili uzorke koji se pojavljuju u sadržaju. U našem istraživanju analiza sadržaja nam je bila korisna u proučavanju diplomatskih dokumenata, politika, deklaracija, izvještaja, medijskih sadržaja i drugih relevantnih materijala koji se odnose na kulturnu osjetljivost i sam pojam interkulturnalizma. Uz pomoć komparativne analize predstavili smo i uporedili sličnosti i razlike država u pristupima promicanja interkulturnalizma u međunarodnoj diplomaciji.

Analizom sadržaja analizirali smo dokumente i tekstualne materijale, politike i izvještaje, koji se odnose na kulturnu osjetljivost u međunarodnoj diplomaciji. Također, analizirali smo sadržaje na digitalnim medijima, te kako se ova tema predstavlja u javnom diskursu i kakve su reakcije i stavovi izraženi. U boljem razumijevanju istraživanog fenomena, koristili smo komparativnu analizu koja će nam je pomogla da uporedimo prakse, politike ili pristupe različitim zemaljama i organizacijama kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomaciji

1.7. Kategorijalno – pojmovni sistem

Diplomatija - Der Derian (2001:55) definiše diplomatiju kao „komunikaciju između stranaca“. Watson (1982:158) tvrdi da je diplomatija „dijalog između država“, dok Bull (1995:254) tvrdi da je diplomatija „komunikacija koja olakšava međunarodno društvo, a diplomatska profesija je čuvar ideje o međunarodnom društvu“. Viotti i Kauppi (2001:366) opisuju diplomatiju kao „upravljanje međunarodnim odnosima putem komunikacija, uključujući pregovaranja koja vode do sporazuma ili dogovora“. McDermott (1973:541) objašnjava da je diplomatija „upravljanje odnosima (političkim, sigurnosnim, vojnim, ekonomskim, naučnim, kulturnim itd.) između država i drugih međunarodnih aktera, poput globalnih/regionalnih organizacija, NVO-a, transnacionalnih korporacija itd., putem pregovaranja“. Na kraju, Elassar (2014:92) definiše diplomatiju kao „umjetnost komunikacije između različitih strana“.

Diplomatski odnosi – Dogovor između dvije zemlje prema kojem svaka ima predstavnike u drugoj zemlji (Cambridge dictionary).

Kulturna osjetljivost- Aspekti kulturne osjetljivosti obuhvataju znanje, obazrivost, razumijevanje, poštovanje i prilagođavanje (Foronda, 2008:77). Da bi neko bio kulturno osjetljiv, mora posjedovati znanje o kulturnim razlikama i vrijednostima drugih pojedinaca.

Interkulturalizam - Interkulturalizam predstavlja novi skup politika i programa. On teži zamijeniti multikulturalizam i pružiti novi paradigmu razmišljanja o rasi i raznolikosti. Multikulturalizam možda je imao određenog uspjeha u prošlosti, ali jednostavno se nije prilagodio novom dobu globalizacije i super raznolikosti. Interkulturalizam se bavi mijenjanjem načina razmišljanja stvaranjem novih prilika među kulturama kako bi se podržala međukulturna aktivnost, te se radi o razmišljanju, planiranju i djelovanju interkulturalno (Cantle, 2012:426).

Interkulturalni dijalog-

- proces međusobne i dinamične dugoročne razmjene između pojedinaca različitih kulturnih pozadina, zasnovan na međusobnom poštovanju, povjerenju i empatiji,
- produktivno angažiranje sličnosti i razlika, uključujući razvijanje zajedničkog razumijevanja utemeljenog na dubljem značenju i razbijanje predrasuda i stereotipa,
- usmjereno na samosvijest, učenje iz više perspektiva i refleksivno revidiranje osobnih stavova i ideja uzimanjem u obzir saznanja o načinu života, značenjima, tradicijama, vrijednostima i normama drugih,
- omogućavanje fleksibilnih, fluidnih i višestrukih identiteta, konstruktivno se baveći njima na temelju zajedničkih vrijednosti univerzalnih ljudskih prava (UNESCO, 2019).

II INTERKULTURALIZAM U MEĐUNARODNOJ DIPLOMATIJI

Interkulturalizam je koncept koji se odnosi na međusobno razumijevanje, poštovanje i saradnju među različitim kulturama. Ova ideja potiče iz prepoznavanja bogatstva koje donosi raznolikost kultura i teži promovisanju dijaloga, interakcije i razmjene između njih.

Jedan od glavnih ciljeva interkulturalizma je prevazilaženje predrasuda, stereotipa i pretenzija kulture nad drugima. Umjesto toga, interkulturalizam promovira prihvatanje i uvažavanje različitih perspektiva, vjerovanja, vrijednosti i običaja. Ovaj pristup podstiče ljude da cijene raznolikost kao izvor obogaćivanja, umjesto da je doživljavaju kao prepreku ili prijetnju. Interkulturalizam se također fokusira na razmjenu ideja, znanja i iskustava između kultura. To podrazumijeva otvorenost za učenje o drugim kulturama, razumijevanje njihovih konteksta i historije, kao i prepoznavanje zajedničkih vrijednosti koje povezuju ljude širom svijeta. Kroz ovu razmjenu, interkulturalizam pruža mogućnost za izgradnju mostova između kultura i jačanje globalnog zajedništva. Jedan od ključnih elemenata interkulturalizma je komunikacija. Komunikacija uključuje sposobnost slušanja, postavljanja pitanja, postizanja zajedničkog razumijevanja i pronalaženja načina da se prevaziđu jezičke i kulturne barijere. Kroz otvorenu komunikaciju, ljudi mogu izgraditi povjerenje i smanjiti strah od nepoznatog. Interkulturalizam također igra važnu ulogu u suzbijanju konflikata i promovisanju mira.

Kroz interkulturalnu razmjenu, ljudi stiču uvid u različite načine razmišljanja i postupanja, što može pomoći u prevazilaženju nesporazuma i sukoba. Otvoren dijalog može dovesti do pronalaženja zajedničkih rješenja i izgradnje održivih odnosa među kulturama. Uprkos svojim mnogobrojnim prednostima, interkulturalizam također nosi izazove. Razlike u vrijednostima, uvjerenjima i praksama mogu dovesti do konflikata i nerazumijevanja. Međutim, kroz angažovanje u interkulturalnoj edukaciji, promovisanje tolerancije i empatije, kao i podršku politikama koje podržavaju inkluziju i jednakost, ovi izazovi mogu biti prevaziđeni. U suštini, interkulturalizam predstavlja pozitivan pristup koji teži uspostavljanju ravnoteže između očuvanja kulturnih identiteta i otvorenosti prema drugima. On naglašava važnost kulturne raznolikosti i promovira ideju da su različite kulture jednako vrijedne i značajne. Kroz interkulturalnu interakciju, ljudi mogu naučiti jedni od drugih, izgraditi mostove među kulturama i doprinijeti stvaranju boljeg i harmoničnijeg svijeta.

2.1. Definiranje pojma interkulturalizma

Interkulturalizam je pojam koji se odnosi na proces međusobne interakcije i razmjene između različitih kultura. Predstavlja ideju o promicanju razumijevanja, uvažavanja i prihvaćanja različitih kultura, te stvaranju međusobne harmonije i suživota. Interkulturalizam se temelji na ideji da su kulture dinamične i da međusobno utiču jedna na drugu, te se na kraju i mijenjaju. Umjesto da kulture budu izolirane i zatvorene, interkulturalizam zagovara otvorenost i komunikaciju između kultura. Cilj je postići međusobno učenje i obogaćivanje umjesto konflikta. Jedan od ključnih aspekata interkulturalizma je razumijevanje da svaka kultura ima svoje specifičnosti, vrijednosti, norme i tradicije koje su važne za njene pripadnike. Interkulturalizam promiče toleranciju i poštovanje prema tim razlikama, te se zalaže za suzbijanje predrasuda, stereotipa i diskriminacije. Važan element interkulturalizma je komunikacija. To uključuje otvorenost za dijalog i razmjenu ideja, slušanje drugih, postavljanje pitanja i ispitivanje vlastitih pretpostavki. Kroz komunikaciju, ljudi imaju priliku upoznati druge kulture, razumjeti njihove perspektive i izgraditi mostove među različitim zajednicama. Interkulturalizam također podstiče obrazovanje o drugim kulturama. To može biti kroz formalno obrazovanje u školama, ali i kroz samostalno istraživanje, sudjelovanje u kulturnim događanjima i putovanja. Kroz edukaciju, ljudi stiču znanje o drugim kulturama, razvijaju empatiju i postaju svjesni važnosti interkulturalnog razumijevanja.

Prednosti interkulturalizma su mnogobrojne. Kada ljudi razviju interkulturalne vještine, otvoreni su prema novim idejama i perspektivama, razvijaju kreativnost i inovativnost. Također se smanjuje mogućnost konflikata između kultura, jer se gradi povjerenje i razumijevanje. Interkulturalizam također može doprinijeti ekonomskom razvoju, turizmu i međunarodnoj saradnji. Međutim, interkulturalizam također nosi izazove. Ponekad se susreti između različitih kultura mogu doživjeti kao prijetnja identitetu ili tradiciji jedne od kultura. Također, nejednakosti u moći i resursima između kultura mogu otežati pravi dijalog i ravnopravnu razmjenu. Važno je prepoznati ove izazove i raditi na njihovom prevladavanju. U svijetu koji postaje sve više globaliziran, interkulturalizam postaje važan alat za izgradnju međusobnog razumijevanja i mira među ljudima različitih kultura. Njegova primjena u obrazovanju, poslovnom svijetu, politici i svakodnevnom životu može stvoriti inkluzivno i harmonično društvo koje cijeni i slavi raznolikost.

2.2. Osnovne karakteristike interkulturalizma

Primjetno je da se kretanje prema interkulturalizmu unutar Evrope ubrzava u posljednjim godinama, pri čemu Vijeće Evrope igra vodeću ulogu u njegovoј zagovaranju, posebno kroz objavlјivanje Bijele knjige o interkulturnom dijalogu, 'Živjeti zajedno kao ravnopravni u dostojanstvu', 2008. godine. Osim Bijele knjige, značajne izjave o interkulturalizmu daju Wood i Landry (2008:6), Bouchard (2011:261) i Cantle (2012:68). Iz svega ovoga što je navedeno o interkulturalizmu, moguće je identificirati sljedeće karakteristike kao osnovne karakteristike interkulturalizma. Prvo, važno je napomenuti da interkulturalizam dijeli nekoliko karakteristika s multikulturalizmom. Posebno, interkulturalizam cjeni kulturnu raznolikost i pluralizam, što nužno podrazumijeva primjenu razumnih kulturnih prilagodbi. (Cantle,2012:212). Također, interkulturalizam stavlja naglasak na integraciju i društvenu inkluziju gdje se integracija definiše kao dvosmjerni proces u kojem i manjine i većine čine prilagodbe jedni prema drugima. Osim toga, baš kao i multikulturalizam, interkulturalizam se bavi rješavanjem temeljnih strukturnih političkih, ekonomskih i društvenih nejednakosti i neravnoteža koje često doživljavaju pripadnici manjinskih grupa, što uključuje poduzimanje mjera za suzbijanje diskriminacije, afirmativne akcije radi pružanja posebne pomoći ugroženim grupama i poduzimanje koraka za eliminaciju sistemskih obrazovnih nedostataka. Drugim riječima, interkulturalizam se temelji na osnovama multikulturalizma (Benhabib, 2002:106). Međutim, iznad i izvan ovih sličnosti, interkulturalizam stavlja centralan naglasak na interkulturni dijalog, interakciju i razmjenu. Interkulturni dijalog sam po sebi može biti definiran kao otvorena i poštovana razmjena mišljenja između pojedinaca i grupa koje imaju različite kulturne pripadnosti na osnovu jednakosti. Ovaj naglasak na međukulturnu interakciju i dijalog prisutan je u nekim verzijama multikulturalizma (kao što je Parekhov dijaloški multikulturalizam (Parekh, 2006:354)), ali ne i u svim verzijama. Interkulturalizam predlaže da interkulturni dijalog pomaže ljudima da razviju dublje razumijevanje kulturnih vjerovanja i praksi koje su različite od njihovih vlastitih, potiče međusobno razumijevanje, povećava međuljudsko povjerenje, saradnju i participaciju, te promovira toleranciju i međusobno poštovanje (Carrera,2005:96.). A osim toga, interkulturalizam predlaže da interkulturni dijalog na društvenoj razini pomaže smanjenju predrasuda i stereotipa u javnom životu, olakšava odnose među raznolikim nacionalnim, etničkim, jezičkim i vjerskim zajednicama, te podstiče integraciju, osjećaj zajedničkog cilja i koheziju kulturno raznolikih društava.

Interkulturalizam posebno ima za cilj stvaranje snažnog osjećaja kohezivnog društva zasnovanog na dijeljenim univerzalnim vrijednostima (Brown, 2010:54). Neki oblici interkulturalizma predlažu da se ove zajedničke vrijednosti trebaju razvijati kroz proces interkulturalnog dijaloga, tokom kojeg će se postepeno razviti nova zajednička kultura. Nasuprot tome, iz perspektive Vijeća Europe, univerzalne vrijednosti na kojima se temelji interkulturalizam su ljudska prava, demokratija, vladavina prava i priznanje da svi ljudi imaju jednak dostojanstven status i pravo na jednak poštovanje. Kada se temelji na ovoj drugoj perspektivi, interkulturalizam odbacuje moralni relativizam pod izgovorom 'kulturnih razlika' i umjesto toga zauzima kritički stav prema neliberalnim kulturnim praksama koje krše ove univerzalne vrijednosti. Interkulturalizam također predlaže da bi građani trebali biti opremljeni međukulturnom kompetencijom kako bi efikasno sudjelovali u međukulturnom dijalogu. Ova kompetencija uključuje, između ostalog, otvorenost uma, empatiju, višoperspektivnost, kognitivnu fleksibilnost, komunikacijsku svijest, sposobnost prilagodbe ponašanja novim kulturnim kontekstima, te jezičke, sociolingvističke i diskurzivne vještine, uključujući vještine upravljanja prekidima u komunikaciji. Bijela knjiga izričito tvrdi da interkulturalna kompetencija nije automatski stečena. Umjesto toga, ona se mora učiti, prakticirati i održavati tokom cijelog života (Council of Europe, 2008). Formalni obrazovni sistemi imaju važnu ulogu u tom smislu, i trebalo bi više naglasiti međukulturno obrazovanje tokom osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja. Osim toga, organizacije civilnog društva, vjerske zajednice i mediji imaju važnu ulogu jer također mogu doprinijeti razvoju interkulturalne kompetencije pojedinaca. Interkulturalizam predlaže da interkulturalni dijalog zahtjeva kulturno neutralan pravni i institucionalni okvir, kao i institucionalne strukture koje aktivno podržavaju i podstiču interkulturalni dijalog. Organizacija institucija treba poštovati specifične kulturne potrebe i zahtjeve manjinskih grupa kako članovi ovih grupa ne bi bili nepravedno isključeni iz participacije u društvu općenito i iz interkulturalnog dijaloga posebno. Stoga, interkulturalizam još jednom naglašava potrebu za razumnim prilagodbama. (Journal of Intercultural Studies, 2012:175). Osim toga, iz perspektive interkulturalizma, postoje višestruki razlozi zašto javne vlasti trebaju preuzeti mjeru kako bi se suprotstavile tim fenomenima, a isto tako, javne vlasti trebaju aktivno podržavati pristup međukulturnom dijalogu onih koji pripadaju ugroženim ili marginaliziranim grupama kako bi se osiguralo da ne budu automatski isključeni iz takvog dijaloga (Benhabib, 2002:421).

Još jedna značajna prepreka međukulturnom dijalogu predstavljaju pojedinci, grupe i političke organizacije koje propovijedaju mržnju i netoleranciju prema osobama s različitim kulturnim pripadnostima. Interkulturalizam zahtjeva djelovanje kroz cijelo društvo kako bi se eliminirale sve forme rasizma i ksenofobije. Takve mjere trebaju preuzeti javne vlasti, organizacije civilnog društva i masovni mediji koji također trebaju pružiti objektivne informacije o kulturnim manjinama i migrantima, te trebaju izazivati stereotipe, mitove i prikaze osoba s drugim kulturnim pripadnostima kad god se takvi slučajevi pojave.

Još jedna potencijalna prepreka uspješnom međukulturnom dijalogu je teškoća komunikacije bez *lingua franca*. Interkulturalizam zagovara da članovi manjinskih kultura trebaju naučiti jezik dominantne većinske kulture kako bi mogli sudjelovati u međukulturnom dijalogu. Istovremeno, trebalo bi osigurati obuku na maternjem jeziku ne samo zato što je korištenje manjinskih jezika osnovno ljudsko pravo, već i kako bi se osiguralo da takvi jezici budu zaštićeni i da mogu i dalje doprinijeti kulturnom bogatstvu šireg društva (Abdallah-Pretceille,2006: 475). Osim toga, svim pojedincima, uključujući pripadnike većinske grupe, treba pružiti priliku za razvoj njihove plurilingvalne kompetencije kako bi bili bolje opremljeni za sudjelovanje u međukulturnoj razmjeni i dijalogu s drugima. Još jedno naglašavanje interkulturalizma je potreba za stvaranjem i podrškom mjesta i prostora za dijalog otvorenih za sve, uključujući javne trgrove, parkove, tržnice, zajedničke i socijalne centre, vrtiće, škole, sveučilišta i klubove za mlade, crkve, džamije i sinagoge, muzeje, knjižnice, kulturne prostore i druge objekte za slobodno vrijeme. Mjere jednakosti trebaju biti implementirane kako bi se osiguralo da ljudi imaju jednak pristup svim tim prostorima (Byram, 1997: 9). Javne vlasti također trebaju poduzimati mjere za promociju etnički mješovitih susjedstava i promovirati regrutaciju etnički mješovitih radnih snaga u javnim tijelima, tvrtkama i organizacijama civilnog društva i udruženjima. Interkulturalizam zahtjeva vođstvo i viziju od onih koji su na vlasti. Političari i drugi uticajni pojedinci u društvu trebaju aktivno podržavati interkulturni dijalog i nastojati povećati javnu svijest o važnosti interkulturne interakcije i razmjene. Istovremeno, trebaju suzbijati vjerovanje među pripadnicima većinske kulture da kulturni pluralizam i interkulturna kompetencija zahtjevaju napuštanje vlastite kulture te trebaju potvrditi vrijednost svih kultura, kako većinskih tako i manjinskih, za doprinos koji daju kulturnom bogatstvu društva (Hofstede,1997:88). Konačno, interkulturalizam predlaže da interkulturni dijalog ne bi trebao samo djelovati na međuljudskoj razini. Trebao bi također djelovati na razini zajednice, organizacije, institucije i međunarodnoj razini.

Dijalog ne samo da smanjuje predrasude već i poboljšava međusobno razumijevanje i poštovanje između pojedinaca. Također može olakšati međusobno razumijevanje između različitih zajednica (kao u slučaju dijaloga između zajednica koje su bile uključene u međuetničke napetosti ili sukobe), između različitih organizacija i institucija (kao u slučaju međuvjerskog dijaloga između vjerskih institucija) i između različitih zemalja i skupina zemalja.

Ukratko, interkulturalizam:

- Cjeni kulturnu raznolikost i pluralizam,
- Stavlja naglasak na integraciju i socijalnu inkluziju,
- Predlaže da se strukturalni izvori političkih, ekonomskih i društvenih nedostataka, nejednakosti, diskriminacije, siromaštva i marginalizacije eliminiraju,
- Stavlja centralan naglasak na interkulturalni dijalog, interakciju i razmjenu,
- Cilj mu je stvaranje snažnog osjećaja kohezivnog društva zasnovanog na dijeljenim univerzalnim vrijednostima,
- Predlaže da svi građani trebaju biti opremljeni međukulturalnom kompetencijom, prvenstveno, ali ne samo, putem obrazovanja,
- Predlaže da se strukture i politike, uključujući kulturno neutralan pravni i institucionalni okvir, trebaju razvijati kako bi podržavale međukulturalnu interakciju i dijalog,
- Predlaže da se treba suprotstaviti pojedincima, grupama i političkim organizacijama koje propovijedaju mržnju i netoleranciju,
- Predlaže da članovi manjinskih kultura trebaju naučiti jezik dominantne većinske kulture, da treba podržati nastavu na manjinskim jezicima i da svi članovi društva trebaju imati priliku razviti svoju plurilingvalnu kompetenciju,
- Predlaže da se trebaju stvarati mjesta i prostori za interkulturalni dijalog,
- Zahtijeva vodstvo i interkulturnu viziju od onih koji su na pozicijama moći i uticaja,
- Predlaže da interkulturalni dijalog ne bi trebao djelovati samo na međuljudskoj razini. Trebao bi također djelovati na razini zajednice, organizacije, institucije i međunarodne razine (Jokikokko,2005:89).

2.3. Politike interkulturalizma

Politike potrebne za implementaciju interkulturalističkog pristupa proizlaze iz osnovnih karakteristika interkulturalizma navedenih gore, i obuhvataju sve sljedeće (Räsänen, San, 2005: 64) :

- Implementacija razumnih mjera prilagodbe,
- Osiguravanje inkluzije putem zapošljavanja, što može zahtijevati oblike afirmativne akcije,
- Osiguravanje inkluzije putem obrazovanja, što može zahtijevati kreiranje novih nediskriminirajućih obrazovnih kurikuluma i praksi,
- Olakšavanje pristupa državljanstvu za migrante kako bi se unaprijedila njihova građanska participacija,
- Dnošenje zakona za suzbijanje svih manifestacija diskriminacije, mržnje i netolerancije,
- Promoviranje interkulturalnog dijaloga, interakcije i razmjene, posebno u školama, na radnom mjestu i u zajednici, ali i na organizacijskoj, institucionalnoj i međunarodnoj razini,
- Implementacija interkulturnog obrazovanja kroz formalni obrazovni sistem kako bi se pojedinci opremili međukulturnom kompetencijom,
- Stvaranje državnih institucija i podrška organizacijama civilnog društva koje promoviraju interkulturalni dijalog i pružaju interkulturno obrazovanje,
- Obuka osoblja koje radi za javne vlasti, javne usluge i obrazovne organizacije civilnog društva i masovne medije u pitanjima međukulturalnosti,
- Pružanje nastave na jeziku dominantne većinske kulture za članove kulturnih manjinskih i migrantskih grupa kojima je to potrebno,
- Pružanje nastave i podrške za upotrebu manjinskih jezika,
- Pružanje obrazovanja iz stranih jezika za sve,
- Osiguravanje da urbanisti i arhitekti stvaraju mjesta i prostore koji olakšavaju interkulturalne susrete i dijalog,
- Pokretanje javnih kampanja za poticanje pojedinaca da komuniciraju preko kulturnih granica i uključe se u interkulturni dijalog,

2.4. Kritike interkulturalizma

Postoje brojne kritike koje su upućene interkulturalizmu, neke su značajnije od drugih. Jedna uobičajena kritika jeste da on potcjenjuje strukturne probleme s kojima se suočavaju kulturne manjine te da dok se ti strukturni problemi ne riješe, interkulturalni dijalog je površna aktivnost koja ne može postići željene rezultate poboljšanog međusobnog razumijevanja, tolerancije, poštovanja i osjećaja zajedničkog cilja. Ova kritika se temelji na nepotpunom razumijevanju interkulturalizma. Interkulturalizam ne predlaže da interkulturalni dijalog može sam postići ove ciljeve. Interkulturalizam umjesto toga predlaže da poticanje interkulturalne interakcije i dijaloga mora biti praćeno mjerama za suzbijanje nejednakosti i strukturnih nedostataka (uključujući afirmativnu akciju, suprotstavljanje diskriminaciji i rješavanje obrazovnih nedostataka) kako bi postigao svoje namjerne ciljeve (Talib,2006:5). U interkulturalizmu nema dvomislenosti u vezi s ovim pitanjem.

Druga kritika koja se ponekad upućuje interkulturalizmu je da počiva na gledištu kultura kao odvojenih i jasno prepoznatljivih grupa ljudi koje, međutim, mogu biti povezane putem posebnog oblika dijaloga koji može imati među njima. Međutim, ova kritika tvrdi da kulture nisu razdvojene i jasno prepoznatljive. Kulture su unutar sebe raznovrsne i kontroverzne kolektivnosti koje imaju nejasne granice i značajno su pod uticajem drugih kultura, a svi pojedinci imaju višestruke kulturne pripadnosti i identitete (npr. etnički, jezički, nacionalni, vjerski, lokalni itd.) koje mijenjaju fluidno prema kontekstu i potrebama (Teräs, 2007:235). Sve to čini nemogućim identifikaciju takozvanih 'kultura' među kojima bi trebao biti vođen dijalog u međukulturnom dijalogu. Iako ova kritika može biti relevantna za naivne formulacije interkulturalizma, ne primjenjuje se na sofisticirane formulacije. Na primjer, Bijela knjiga eksplicitno se temelji na perspektivi da pojedinci nisu homogeni društveni akteri, da su kulturni identiteti kompleksni, višestruki, kontekstualno osjetljivi i podložni promjenama, te da je interkulturalni dijalog proces kroz koji pojedinci mogu upravljati i obogatiti svoje vlastite višestruke kulturne pripadnosti. Osim toga, može se tvrditi da bi pojam 'interkulturni' trebao pravilno biti definiran u smislu subjektivnih percepcija pojedinaca umjesto na temelju bilo kakve 'objektivne' kategorizacije ljudi u kulture (tako da se 'interkulturalni dijalog' definira kao dijalog koji netko ima s drugim pojedincem koji se percipira kao osoba s različitim kulturnim pripadnostima od vlastitih). Definiranje 'interkulturnog' u smislu percepcija pojedinaca koji sudjeluju u dijalogu znači minimalne pretpostavke o prirodi kultura među kojima se dijalog odvija.

Još jedna izazovna kritika interkulturalizma proizlazi iz činjenice da svaki dijalog neizbjježno utiče na statusne razlike i odnose moći između sudionika unutar dijaloga, pa se rijetko odvija na jednakim uvjetima (Benhabib, 2002:441). Uz ovu zabrinutost, oni pojedinci koji zauzimaju pozicije moći i privilegije obično određuju implicitna pravila po kojima se dijalog odvija, a njihove odluke obično se temelje na njihovoj vlastitoj kulturnoj perspektivi. U toliko daleko kao što privilegirane elite obično potječu iz većinske kulture umjesto iz manjinskih kultura, ova implicitna pravila često diskriminiraju kulturne manjine. To je značajan problem za interkulturalizam. Praktično rješenje sugerire da pravila dijaloga moraju biti sastavljena putem dijaloga i konzultacija s onima koji će sudjelovati u dijalu (iako, s teorijskog stajališta, ovo rješenje vodi beskrajnom regresu). Osim toga, ova kritika interkulturalizma naglašava ključnu potrebu za razvojem kulturno osjetljivih politika koje sprječavaju dominaciju kulturnih manjina od strane kulturne većine.

Još jedan izazov za interkulturalizam je činjenica da pojedinci mogu iskazivati otvorenost uma i poštovanje prema kulturnim razlikama, ali to možda pokazuju samo prema nekim kulturama, a ne prema drugima. Postoji obiman društveno-znanstveni istraživački rad koji je pokazao da se stavovi ljudi mogu jako specifično odnositi prema određenoj grupi koja se procjenjuje, tako da pojedinac može imati pozitivne stavove prema nekim grupama, ali negativne stavove prema drugima (Barrett, 2007:189). Kymlicka (2003 :211) također skreće pažnju na ovo pitanje, napominjući da se globalna interkulturalnost ponekad privilegira nad lokalnom interkulturalnošću, s ljudima koji primjenjuju svoje interkulturalne vještine na udaljenije kulture i svjetske jezike koji im otvaraju ekonomski prilike, ali ne i na druge kulture i jezike koji su prisutniji unutar njihovog vlastitog susjedstva ili okruženja. Interkulturalizam zahtijeva da pojedinci prakticiraju lokalnu interkulturalnost jednako koliko i globalnu interkulturalnost, ako ne i više. Međutim, lokalna interkulturalnost je posebno teška i izazovna jer može uključivati razbijanje predrasuda, nesporazuma, osjećaja prijetnje i anksioznosti prema drugima unutar opsega svakodnevnog života, i to može značajno i negativno uticati na osjetljivosti ljudi kroz nesporazume kulturnih nijansi. Interkulturalni dijalog nije jednostavan. Međutim, ovom izazovu treba odgovoriti otvorenim priznavanjem tih teškoća i odgovaranjem na njih na pravedan i pravičan način uz upotrebu odgovarajućih tehnika komunikacije, pregovaranja, pomirenja ili posredovanja, prema potrebi. Još jedna, posljednja, kritika interkulturalizma koja je iznesena jest da se ne razlikuje bitno od multikulturalizma i da su sve definirajuće ili osnovne karakteristike interkulturalizma već osnovne karakteristike multikulturalizma.

Najdetaljnija i najrazvijenija izjava ove kritike je ona koju su iznijeli Meer i Modood (2012:175). Oni iznose argumente da postoje neke forme multikulturalizma koje su jednako posvećene međukulturalnom dijalogu i društvenoj koheziji kao i interkulturalizam, te da nema suštinske razlike između ovih progresivnijih oblika multikulturalizma i interkulturalizma.

2.5. Primjena interkulturalizma u međunarodnoj diplomatiji

Primjena koncepta interkulturalizma u međunarodnoj diplomatiji iz perspektive politologije predstavlja značajan korak ka razumijevanju i upravljanju kulturnim razlikama unutar konteksta međunarodnih odnosa. Interkulturalizam se definiše kao filozofija koja potiče dijalog, saradnju i uzajamno razumijevanje među različitim kulturama. Ovaj koncept igra ključnu ulogu u ostvarivanju međunarodnog mira i pojačanju vezanih uz međunarodne odnose, te iz tih razloga zaslužuje dublju analizu iz politološke perspektive. Jedan od temeljnih aspekata primjene interkulturalizma u međunarodnoj diplomatiji jest osvjećivanje kulturnih identiteta i vrijednosti različitih država i kultura. Analiza političkih procesa iz ove perspektive uključuje ispitivanje uticaja kulturnih identiteta na formiranje ciljeva i interesa država. Pristup interkulturalizmu razmatra kako kulturni faktori oblikuju vanjsku politiku i odnose između država. Nužnost uvažavanja kulturnih razlika i promocije kulturnog dijaloga postaje esencijalna za izgradnju povjerenja i uzajamnog razumijevanja među državama.

Primjena interkulturalizma u međunarodnoj diplomatiji isto tako inkorporira promociju kulturne diplomatiјe kao instrumentalnog sredstva za jačanje međunarodnih odnosa. Kulturna diplomacija se manifestuje kroz razmjenu kulturnih elemenata poput umjetnosti, jezika, obrazovanja i dijaloga kako bi se podstaklo razumijevanje i saradnja među različitim kulturama. Diplomate obučene u interkulturnom dijalogu su u poziciji efektivnije komunicirati i surađivati s drugim državama, čime se povećava verovatnoća postizanja sporazuma i rješenja za međunarodna pitanja. Nadalje, politolozi proučavaju ulogu interkulturalizma u rješavanju kulturnih konfliktata i redukovanim kulturnih nesporazuma. Kulturološki konflikti često služe kao izvor napetosti i antagonizma između država, pa se primjena interkulturalizma javlja kao alat za prebroditi takve izazove i podstaći mir na međunarodnom nivou.

Suštinska svrha primjene interkulturalizma u međunarodnoj diplomaciji putem politološkog objašnjenja jest promovisanje inkluzivne i obazrive međunarodne zajednice u kojoj države i kulture aktivno sarađuju kako bi ostvarile zajedničke ciljeve. Politolozi se angažuju na proučavanju različitih politika i praksi koje unaprijeđuju interkulturalizam u međunarodnoj diplomaciji, te analiziraju efikasnost tih strategija u osiguravanju stabilnih i dugotrajnih međunarodnih odnosa.

Konačno, primjena interkulturalizma u međunarodnoj diplomaciji iz perspektive politologije omogućava dublje shvatanje načina na koje kultura oblikuje političke procese, međunarodne odnose i diplomatiju među državama. Ova analiza otvara put za izgradnju povećanog međusobnog razumijevanja među kulturama, jačanje diplomatskih odnosa i podršku miru i stabilnosti na međunarodnoj razini.

Sve veći konsenzus ukazuje da se oblast međunarodne diplomacije sve više komplikira zbog mnogih faktora, uključujući pritiske globalizacije, prijetnju terorizma i tehnološku revoluciju. Očigledno je da međunarodni diplomati i ostali koji upravljaju i rade na međunarodnim projektima trebaju steći više znanja i vještina u umijeću rada s različitim kulturama. Vjerujemo da Jonas Stier odražava uvjerenje i želju svjetske zajednice kada piše: "Izgleda neizbjježno da će buduće generacije, kako bi funkcionalne u globalnom svijetu, prepoznati vrijednost interkulturnih kompetencija i biti sklonije tražiti znanje i iskustva izvan svoje matične zemlje."(Stier, 2003:77)

2.5.1. Relevantnost istraživačkih saznanja za međunarodne diplamate

Iako je prethodna rasprava o istraživačkim saznanjima o interkulturalnoj kompetenciji između zemalja uglavnom izvedena iz proučavanja radnika u međunarodnom razvoju, stranih studenata i poslovnih ljudi, mnoga od tih saznanja vjerovatno važe i za osoblje diplomatske službe. Nažalost, vrlo malo istraživanja je usmjereno na lično prilagođavanje i profesionalnu efikasnost pojedinaca i porodica u diplomatskoj službi. Moguće je da je tradicionalna uloga diplomata kao predstavnika interesa vlastite zemlje opravdala određenu distancu prema lokalnoj kulturi i, stoga, manju potrebu za interkulturnom kompetencijom. Međutim, sve više dokaza ukazuje na to da se uloga diplomata mijenja. Joseph Nye (Nye, 1990:153) tvrdi da se tradicionalna samoprihvaćena diplomacija zamjenjuje diplomatijom uzajamnosti interesa. Nye ukazuje da je kraj hladnog rata, ekonomska globalizacija i tehnološka revolucija fundamentalno promijenili diplomatiju.

Prema tome, "tvrda moć" vojne sile trebala bi ustupiti mjesto "mekoj moći", poput "kapaciteta za efikasnu komunikaciju i za razvijanje i upotrebu multilateralnih institucija." (Nye, 1990:164) Iako će se neki protiviti ovoj poziciji, posebno s obzirom na trenutne svjetske događaje, čini se da se uloga diplomata zaista mijenja i postaje zahtjevnija u smislu ličnih kvaliteta i vještina potrebnih za uspjeh. Na primjer, jedan američki posmatrač (Baker, 1992:20) je predložio da će uloga diplomata njegove zemlje evoluirati ka tome da postanu "mrežari", koji povezuju poslovne subjekte, nevladine organizacije i druge organizacije iz matične i gostujuće zemlje u međusobnu korist. Nedavno, Glen Fisher, nakon više od 20 godina provedenih u diplomatskoj službi, zaključuje da je njegova profesija ignorirala te i dalje ostaje neupućena u ono što on naziva "psihokulturnom dimenzijom međunarodnih poslova" (Fisher,1998:183). On tvrdi da diplomatama i drugima uključenima u međunarodne projekte trebaju nove vještine kako bi bili efikasni u svojim poslovima. Samo učenje činjenica i jezika druge kulture nije dovoljno za efikasnu međukulturalnu saradnju. Međunarodno osoblje treba biti interkulturalno kompetentno, sposobno komunicirati, empatizirati i razumjeti "mentalitet" lokalnih kolega. Njegovo mišljenje je da su međunarodne operacije zaista razvile veće tehničko "znanje" i efikasnost, ali i dalje zanemaruju potrebu da obuče svoje ljude u razumijevanju i upravljanju psihokulturalnim dimenzijama svog poslovanja. Bez fokusa na pitanje interkulturalne kompetencije *per se*, drugi pisci i istraživači u oblasti međunarodnih poslova traže novi pravac. Helena Finn tvrdi da je potrebno više od vojne sile da se suprotstavi stranom ekstremizmu. Ona ističe da je "dijalog ključan za osvajanje srca i umu umjerenih elemenata u društвima podložnim radikalizmu." (Finn, 2003:24). Zanimljivo je da je Robert McNamara (McNamara, 1995:245) već upozorio međunarodnu zajednicu na ovu tačku u svom retrospektivnom pogledu na Vijetnam. Ali McNamara je otiašao dalje, da oplakuje nastavak neznanja njegove nacije o drugim kulturama: "Naši sudovi o prijatelju i neprijatelju podjednako su odraz našeg dubokog neznanja o historiji, kulturi i politici ljudi u toj oblasti, kao i ličnostima i navikama njihovih lidera." (McNamara, 1995:245). Naposljetku, u interesantnom članku (Huntington,1996:57) Samuel Huntington upućuje poziv na buđenje Zapadu jer osjeća da su mnogi pogrešno uvjereni da modernizacija znači "zapadnjačenje", što dovodi do jedne eventualne svjetske kulture. On vrlo ubjedljivo argumentuje da široko prihvaćanje američke hrane, muzike i potrošačkih dobara nikako ne znači da druge nacije napuštaju svoje vlastite načine: "Pijenje Coca-Cole ne čini Ruse da razmišljaju kao Amerikanci, isto kao što jedenje sušija ne čini Amerikance da razmišljaju kao Japanci" (Huntington,1996:58).

2.5.2. Važnost razumijevanja i upravljanja interkulturnim razlikama u diplomatskim aktivnostima

Kultura i identitet imaju ključnu ulogu u međunarodnim odnosima jer čine osnovu za interakciju između država i društava. Oboje značajno utiču na formiranje politika i donošenje odluka u različitim društvima (Anholt, 2011:11). Oni doprinose jačanju odnosa između zemalja i promovisanju međunarodne saradnje i razumijevanja. Kultura i identitet su također važni alati za promoviranje razumijevanja i tolerancije među različitim kulturama i društvima. Razumijevanje drugih kultura znatno pomaže u prevazilaženju prepreka i teškoća koje se mogu pojaviti u procesu interakcije između različitih kultura (Berenskoetter, 2010:163). Oni doprinose poboljšanju međunarodne saradnje u ekonomskim, trgovinskim, kulturnim, naučnim i tehnološkim oblastima. Općenito, kultura i identitet su ključni elementi u oblikovanju zdravih međunarodnih odnosa, poboljšavanju razumijevanja različitih kultura i društava te poticanju saradnje i razumijevanja između zemalja (Alexandrov, 2003:33).

2.5.3. Razumijevanje različitih kultura

Razumijevanje različitih kultura je ključno u međunarodnim odnosima jer kultura igra značajnu ulogu u oblikovanju ponašanja i interakcija. Kultura obuhvata različite faktore, uključujući jezik, religiju, historiju, vrijednosti i vjerovanja. Ti faktori utiču na to kako pojedinci i grupe percipiraju svijet, tumače događaje i interaguju s drugima. Razumijevanjem različitih kultura, nacije mogu promovirati međusobno razumijevanje i poštovanje, smanjiti nesporazume i podstaknuti veću saradnju u suočavanju s globalnim izazovima (Khan, i dr. 2020: 179). Međutim, proučavanje kulture u međunarodnim odnosima izazovno je zbog njene kompleksnosti i dinamične prirode, posebno u interkulturnim kontekstima. Različite kulture imaju različite načine razumijevanja i izražavanja, što može dovesti do nesporazuma. Također, kulturne razlike mogu se koristiti za političku ili ekonomsku dominaciju, što dovodi do kulturnog imperijalizma i marginalizacije manjinskih kultura (Jora, 2013:43).

2.5.4. Građenje mostova između kultura

Građenje mostova između kultura je važno za promoviranje razumijevanja i saradnje u međunarodnim odnosima. Kulturna diplomacija, dijalog među vjerskim zajednicama i učenje jezika su neki od načina za postizanje ovog cilja (Carté i Fox, 2008:95; Sidney i Gary, 1995:269). Međutim, kulturne razlike mogu biti izazovne za prevazilaženje, a ovi pristupi se mogu koristiti za političku ili ekonomsku dominaciju.

2.5.4. Prevencija konflikata

Prevencija konflikata putem razumijevanja različitih kultura ključan je aspekt međunarodnih odnosa. Programi kulturne razmjene i interkulturalna komunikacija su dva načina za promoviranje većeg razumijevanja i poštovanja među nacijama. Dubljim razumijevanjem kulturnih vrijednosti, normi i vjerovanja drugih možemo izgraditi povjerenje i smanjiti nesporazume koji mogu dovesti do konflikata (Nishii i Özbilgin, 2007:43). Međutim, važno je pristupiti ovoj zadatku s kritičkim osjećajem, prepoznavajući raznolikost unutar kultura i izbjegavajući stereotipe i generalizacije koje mogu produbiti konflikte. Također, važno je konstruktivno se nositi s kulturnim razlikama, angažirati se u dijaluču i pregovaranju kako bi se pronašla međusobno prihvatljiva rješenja koja poštjuju kulturne vrijednosti svih uključenih strana (Steers i dr., 2010:76). Prepoznavanjem i cijenjenjem jedinstvenih kulturnih identiteta drugih možemo promovirati mirne odnose i graditi mostove razumijevanja i poštovanja.

2.5.5. Promoviranje međusobnog razumijevanja

Promoviranje međusobnog razumijevanja i prihvatanja različitih kultura ključno je u međunarodnim odnosima. Prepoznavanje vrijednosti kulturne raznolikosti i jedinstvenih snaga svake kulture može dovesti do veće harmonije i saradnje među nacijama. Dijalog i programi razmjene između kultura mogu olakšati ovaj proces pružajući prilike za interakciju i učenje među pojedincima iz različitih kultura. Ti programi također mogu pomoći u razbijanju kulturnih stereotipa i predrasuda, koje mogu biti prepreka međukulturalnom razumijevanju (Zhao, i dr. 2019:2).

Međutim, promoviranje međusobnog razumijevanja i prihvatanja zahtjeva iskreno poštovanje prema različitim kulturnim vrijednostima i praksama, umjesto pokušaja asimilacije drugih kultura u vlastiti svjetonazor. Također zahtjeva volju svih strana da se uključe u dijalog, aktivno slušaju jedni druge i budu otvoreni za nove perspektive, a o čemu ćemo poslije detaljnije govoriti. Osim toga, kulturna samoodređenja moraju biti poštovana, gdje svaka kultura ima pravo da sačuva i promoviše svoj jedinstveni identitet i tradicije (Nishii i Özbilgin, 2007:48).

2.5.6. Podsticanje međunarodne saradnje

Podsticanje međunarodne saradnje putem kulturnog razumijevanja i prihvatanja vitalan je aspekt savremenih međunarodnih odnosa. Kulturna raznolikost treba se promatrati kao resurs koji može promovisati bolju komunikaciju, povjerenje i međusobno učenje. Međutim, kulturne razlike mogu dovesti do nesporazuma i konflikata. Stereotipi i predrasude također mogu ometati saradnju. Stoga su kulturna osjetljivost i poštovanje od suštinske važnosti. Važno je pristupiti kulturnom prihvatanju kritički i prepoznati važnost kulturnog samoodređenja (Nishii i Özbilgin, 2007:57).

III INTERKULTURALNI DIJALOG

Interkulturalni dijalog se postavlja kao alternativni odgovor politike na izazove kulturne raznolikosti koje izaziva globalizacija. Dobio je zamah kao instrument integracije tokom 2000-ih, zamjenjujući politike usmjerene prema multikulturalizmu i asimilaciji koje su proglašene neuspjelim. Brojne međunarodne organizacije, uključujući Evropsku uniju, Vijeće Europe i Ujedinjene nacije, počele su zagovarati formate interkulturalnog dijaloga za upravljanje kulturnom raznolikošću. Interkulturalni dijalog je definisan kao alat meke moći. Međunarodni, vladini, civilno-društveni akteri i naučnici predlažu malo varirajuće konceptualizacije ovog pojma. Sljedeća sažeta definicija razvijena je kroz obimnu analizu literature.

Interkulturalni dijalog je:

- proces uzajamne i dinamične dugoročne razmjene između pojedinaca različitih kulturnih pozadina, zasnovan na međusobnom poštovanju, povjerenju i empatiji,
- produktivno uključivanje sličnosti i razlika, uključujući razvoj zajedničkog razumijevanja ukorijenjenih značenja i razbijanje predrasuda i stereotipa,
- usmjeren na samosvijest, učenje iz više perspektiva i refleksivnu reviziju ličnih pogleda i ideja u svjetlu sticanja znanja o načinu života, značenjima, tradicijama, vrijednostima i normama drugih,
- dopuštanje fleksibilnih, fluidnih i višestrukih identiteta, konstruktivno se baveći njima na osnovu zajedničkih vrijednosti univerzalnih ljudskih prava. (Ratzmann, 2019, 1).

Analiza oko stotinu praksi rezultirala je kategorizacijom u pet tipova projekata za interkulturalni dijalog: interkulturalni dijalog putem (i) umjetnosti i kulture, (ii) fizičkih/sportskih aktivnosti, (iii) fizičkih i virtualnih razmijenskih programa, (iv) mjera za izgradnju kapaciteta i vještina, te (v) inicijativa za osnaživanje, uz (vi) istraživanja. Većina projekata temelji se na umjetnosti i kulturi kao instrumentima, a zatim slijede programi razmjene. Analiza literature o potencijalnim rizicima i olakšavajućim faktorima interkulturalnog dijaloga donijela je nekoliko pouka:

- Praktični aspekti interkulturalnog dijaloga zahtijevaju temeljne evaluacije. Trenutno se previše idealizuje,
- Potrebno je priznati politiziranu prirodu interkulturalnog dijaloga,

- Interculturalni dijalog treba biti definiran kao sveobuhvatni cilj politike,
- Interculturalni dijalog treba ići dalje od samo priznavanja razlika. On poziva na zajedničke ciljeve i inicijative,
- Interculturalni dijalog podrazumijeva raznovrsne vještine interculturalnih kompetencija,
- Da bi bio uspješan, interculturalni dijalog zahtijeva koherentan pristup višeslojnom upravljanju kako bi se izbjegla fragmentacija i nedostatak koherentnosti među različitim inicijativama,
- Interculturalni dijalog može uspjeti samo uz podršku politika jednakih mogućnosti i analizu temeljnih dinamika moći. Pretpostavlja institucionalne promjene,
- Najbolje rezultate postiže kada se primjenjuje kao dugoročni strateški cilj. (Ratzmann, 2019:2).

3.1. Potražnja za vještinama interculturalne komunikacije u savremenom svijetu

Rastuća internacionalizacija kampusa, kompanija i zajednica pokazuje da su vještine interculturalne komunikacije veoma potrebne. Prije nego što analiziramo potražnju za vještinama interculturalne komunikacije u globalnoj zajednici, potrebno je definisati šta podrazumijevaju pojmovi kultura i interculturalna komunikacija. Iako je termin "kultura" definiran na različite načine, kultura se karakteriše kao "sistem vjerovanja, vrijednosti i pretpostavki o životu koji usmjerava ponašanje i dijeli ga grupa ljudi; i ti se prenose s generacije na generaciju, rijetko sa eksplicitnim uputstvima" (Corps, 2002: 91).

Kultura je karakteristika društva, ne pojedinca, i stiče se kroz proces aktivne socijalizacije. Svaka kultura je jedinstven skup karakteristika koji diktira ponašanje u svim aspektima života ljudi. Tako se kultura može uporediti s moralnim zakonom jer sadrži informacije o društvu u kojem se pojedinci nalaze. Ona pruža pravila o društvenim ulogama, strukturi međuljudskih odnosa, etiketi i kako svakodnevni život treba biti organiziran.

Iako je očigledno da je kultura sistem posebnih vjerovanja, postoje i različiti sistemi. Prema Edwardu T. Hallu, koji je prvi koristio termin "interculturalna komunikacija" u svojoj knjizi "Tiki jezik" i priznat je kao osnivač oblasti interculturalne komunikacije, kultura je smjernica za društvenu interakciju, ali je važeća samo u društvenom kontekstu u kojem je ovaj program internaliziran među svojim članovima, stoga je potrebno razumjeti ostale članove globalnog

društva i njihov program (Hall, 1976:213). To znači da je globalna međusobna povezanost postala veća potreba nego ikada prije u historiji čovječanstva. Svi smo članovi jednog jedinog sistema kulture, ali također smo članovi univerzalnog sistema kultura. Početkom 1990-ih, naučnici međunarodnih odnosa su počeli istraživati ulogu kulture u rješavanju sukoba i proučavanju sigurnosti. Kao što su primijetili naučnici za interkulturalnu komunikaciju John Condon i Fathi Yousef: "Ne možemo odvojiti kulturu od komunikacije, jer čim počnemo govoriti o jednoj, gotovo neizbjegno govorimo i o drugoj" (Condon i Yousef, 1975: 34). Kultura je prije svega alat za razumijevanje i sredstvo za komuniciranje s ljudima. Određeni aspekti kulture koje ljudi mogu primijetiti, slušati ili otvoreno razgovarati o predstavljaju eksplicitnu stranu kulture. Svijest ili pažnja mogu imati pozitivnu ulogu u poboljšanju odnosa i komunikacije među ljudima. Međutim, postoji i implicitna, nesložena strana kulture koja ne mora uvijek biti pozitivna. Aspekti kulture uključuju jezik, religiju, nacionalnost, etnicitet, vrijednosti, običaje, porodične i društvene strukture, tako da su razlike ogromne. Biti dio kulture se uči, najprije od porodice i prijatelja, a kasnije od sve šireg društvenog okruženja. Dok postoje pozitivne strane kultura, glavni problem za interkulturalnu komunikaciju je predrasuda, sud koji se donosi na osnovu prethodnog iskustva umjesto evaluacije trenutnih okolnosti. Ustvari, predrasuda može biti pozitivna ili negativna, ali praktično je povezana s negativnim sudovima i pristrasnošću. Predrasuda također može biti sud na osnovu prenesenih informacija umjesto ličnog iskustva. Rješenje suočavanja s predrasudama može biti razgovor. A razgovor se gradi putem jezika. Jezik je više od samo sredstva komunikacije, jezik je alat za osnaživanje. Budući da se komunikacija i kultura stiču istovremeno, jezik se može smatrati ključem za kulturu. Svaki jezik duboko ukorijenjen u određenu kulturu prenosi jedinstvenu reprezentaciju svijeta. Dobri argumentativni stavovi i diplomatske tehnike su beskorisni bez sposobnosti da ih komunicirate. Budući da postoje jake razlike u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji među kulturama i podkulturama, jezik također može biti prepreka uspješnom diplomatskom procesu zbog mogućih interkulturalnih nesporazuma. Kao takvi, jezičke vještine su jedan od najvažnijih alata za diplome. Jedina mogućnost komunikacije i pregovaranja bez vještina stranog jezika je uključivanje prevoditelja što može rezultirati gubitkom nijansi ponašanja i samopouzdanja.

Edward T. Hall također razlikuje metode komunikacije između visoko kontekstualnih i nisko kontekstualnih kultura. Visoko kontekstualna komunikacija podrazumijeva prenošenje čestih nesprovnih poruka unutar komunikacije; komunikacija se ostvaruje putem aluzija, gdje je kontekst

onoga što je rečeno jednako važan kao i sadržaj (Hall, 1976:213). Nasuprot tome, nisko kontekstualna komunikacija uključuje razmjenu svih namjerno informacija putem govora; rijetko što je implicitno osim onoga što je eksplizitno izgovoren. Čak i ako pregovarački partneri koriste isti jezik, može biti teško ili čak nemoguće prenijeti značenje i važnost određene riječi. Neke riječi imaju potpuno drugačije značenje ovisno o porijeklu kulture u kojoj se koriste; stoga, može biti nedovoljno jednostavno ih prevesti s jednog jezika na drugi. Ova različita upotreba jezika može uzrokovati nesporazume, što dovodi do jaza u komunikaciji: na primjer, različite interpretacije fraze "temeljna ljudska prava".

Teškoće s kojima se suočava međunarodna zajednica da jednostrano definiše ovu fazu pokazuju kompleksnost pronalaženja konsenzusa u diplomatskim interakcijama bez prisutnosti zajedničkih vrijednosti i ideja koje podržavaju temeljne pojmove na kojima se fokusiraju ove interakcije. Posebno u pregovorima o vanjskoj politici, poznavanje takvih jezičkih i kulturnih nijansi i razlika pomaže izbjegavanju jaza u komunikaciji. Ideja profesora sa Harvarda Akire Iriyea da su "svi međunarodni odnosi interkulturalni odnosi" može biti slična misli da je svaka međunarodna komunikacija interkulturalna komunikacija (Iriye, Cultural Relations and Policies). Štaviše, znanje o kulturi se koristi u diplomatskim i interkulturalnim komunikacijama kao ključna karakteristika u pomirenju. Iako je kultura prvo bitno viđena kao neizbjeglan uzrok konflikta, važno je napomenuti da kultura također može biti vrijedan alat za sprečavanje i ublažavanje konflikta. Diplomacija se bavi kulturalno raznolikim grupama putem interakcija i pregovora. Stil pregovaranja svakog učesnika oblikuje vlastiti kulturalni "program". Kako različite kulturalne grupe komuniciraju na različite načine, kultura pregovaračke strane utiče na njen stil pregovaranja. Stoga se vjerovatnoća za greške i nesporazume povećava kada je interakcija međunarodna (Sunshine, 1990:27). Kako bismo se nosili s konkretnim situacijama interkulturalnog dijaloga, također je korisno klasifikovati kulture prema regijama. Svaka regija svijeta ima svoje kulturne posebnosti, bilo da je to Evropa, Azija, Afrika, Južna ili Sjeverna Amerika. Način razmišljanja, govora i ponašanja duboko je ukorijenjen u posebnoj kulturi pojedinca i time također utiče na njegov stil razgovora. Za efikasnu i uspješnu diplomatiju na svim nivoima, nužnost vještina interkulturalne komunikacije je od najveće važnosti, ne samo za diplome, već za gotovo sve u ovom modernom svijetu.

3.2. Kulturna pismenost u sprečavanju sporova

Kulturna pismenost igra ključnu ulogu u spriječavanju sporova jer može spriječiti nesporazume i nerazumijevanje. Zbog povećanog interkulturalnog dijaloga i međuzavisnosti, ljudi širom svijeta prisiljeni su ponovo razmotriti kulturnu pismenost kako bi stekli efikasnu kompetenciju interkulturalnog dijaloga. Kulture imaju tendenciju da se razlikuju u nizu dimenzija, a kulturna pismenost je svijest o načinima na koje kulture djeluju u komunikaciji i konfliktu, te sposobnost efikasnog odgovaranja na te razlike. Što se tiče istraživača u međukulturnom kontekstu, Shah (2004:549) identificira sljedeće šest prepreka u interkulturalnom dijalogu i razumijevanju:

1. Prepostavka sličnosti:

Ovo može privremeno olakšati nelagodu "kretanja po tankom ledu", ali može ozbiljno zavesti, s implikacijama za tumačenje podataka i samo istraživanje.

2. Razlike u jeziku:

Studije kompetencije komunikacije insistiraju da poznavanje jezika nije dovoljno osim ako nije podržano kulturnim znanjem.

3. Netačna tumačenja neverbalne komunikacije:

Neverbalne poruke i signali su utemeljeni unutar kultura i obrazaca ponašanja i, stoga, ne mogu se naučiti samo kroz usvajanje jezika (npr. klimanje glavom označava "Da" u mnogim kulturama, ali znači "Ne" u dijelovima Grčke).

4. Prepostavke i stereotipi:

Interkulturni dijalog se odvija u pozadini prepostavki i stereotipa koji proizlaze iz prvih kontakata s drugim kulturama.

5. Sklonost evaluaciji:

Procjene se vrše u usporedbi s poznatim vrijednosnim sistemima i obrascima ponašanja, izvedenim iz vlastite kulturne pozadine.

6. Visoka anksioznost:

U međukulturnoj interakciji, učesnici mogu doživjeti stres i anksioznost pred izazovom suočavanja s "nepoznatim". (Shah, 2004: 550)

Na najfundamentalnijem nivou, svako individualno tumačenje svijeta je različito, ali prema grupama kojima ljudi pripadaju (nacionalnim, regionalnim, lokalnim i profesionalnim), dijele neka tumačenja s drugima (CILT, the National Center for Language, 2005).

Kultura je sistem vjerovanja i vrijednosti koji dijeli određena grupa ljudi, te su stoga vještine opisane u nastavku, koje čine kulturnu pismenost, neophodne za postizanje uspješnosti na globalnom nivou:

- ***tolerancija prema višezačnosti:***

sposobnost prihvatanja nedostatka jasnoće i sposobnost suočavanja s nejasnim situacijama konstruktivno,

- ***fleksibilnost ponašanja:***

sposobnost prilagođavanja vlastitog ponašanja različitim zahtjevima/situacijama,

- ***otkrivanje znanja :***

sposobnost sticanja novog znanja u stvarnom vremenu komunikacije,

- ***svjesnost o komunikaciji:***

sposobnost korištenja komunikacijskih konvencija ljudi iz drugih kulturnih pozadina i prilagođavanja vlastitih oblika izražavanja prema tome,

- ***poštovanje različitosti:***

radoznalost i otvorenost, kao i spremnost da se odloži sumnja prema drugim kulturama i vjerovanja o vlastitim kulturama,

- ***empatija:***

sposobnost da se intuitivno razumije što drugi ljudi misle i kako se osjećaju u datim situacijama .

Kada ljudi iz dvije različite kulture međusobno komuniciraju, kulturna pismenost je primjena odgovarajućeg poštovanja, empatije, fleksibilnosti, strpljenja, interesa, radoznalosti, otvorenosti, spremnosti da se odloži sud, tolerancije prema višezačnosti i malo humora. Znanje engleskog jezika često nije izvor problema u komunikaciji, već izvor problema uključuje izgovor, slušanje, brzinu govora, ograničeni vokabular, doslovno razumijevanje različitih izraza i varijacije engleskog jezika; i problemi komunikacije koji proizlaze iz kulturnih razlika uključuju šale, odgovarajuću interakciju za određene prilike, naglasak na razgovore u društvenoj interakciji. Sa

psihološkog i jezičkog stanovišta, sasvim je neophodno stvarati modifikacije u konceptima učenika putem procesa daljnje socijalizacije i eksperimentalnog učenja na stranom jeziku, koji sam po sebi utjelovljuje stranu kulturu (Gao, 2006:1475).

Ljudi u Evropi i Sjedinjenim Američkim Državama vjeruju da je komunikacija prije svega "verbalna", ali "neverbalni" jezik je jednako važan kao direktna komunikacija, a tišina se smatra vrlinom u Aziji. U većini azijskih kultura vjeruje se da je tišina najbolji odgovor koji se smatra ispravnim. Mnoge zemlje u Aziji su poznate kao "kolektivističko" društvo gdje ljudi izuzetno osjećaju osjetljivost i brigu o odnosima, dok zapadno društvo cijeni "individualizam" i "unikatnost". Drugim riječima, azijska kultura odbacuje individualizam, dok zapadna kultura to prihvata. Možemo primijetiti potražnju za kulturnom pismenošću kroz različite nesporazume koji su se dogodili kada su se stavovi ljudi s različitim kulturnim pozadinama sudarili. Prepostavka istine koju pojedinac ima ne može biti slična istini druge osobe. Pomenuta analiza pokazuje da su glavni faktori za konflikte jezik, religija, rasa, spol, društvena grupa, struktura uma, stil komunikacije, vjerovanja i vrijednosti. Nesporazumi mogu eskalirati i korisno je stvoriti svijest o kulturnim osjetljivostima i izbjegavati neopravdanu uvredu. Kulturna komunikacija općenito je usmjerena na razumijevanje komunikacije unutar jedne kulture iz perspektive insajdera (Gudykunst i Mody, 2002: 266). Novi izazov za kulturnu pismenost kao vodič za efikasan interkulturnalni dijalog je generisanje pristupa istraživanju kako ljudi iz različitih kultura i govoreći različite jezike stvarno utiču jedni na druge u specifičnim interkulturnim kontekstima.

3.3. Potencijalni rizici i izazovi

Prema Leeds-Hurwitz (2014:77), interkulturnalni dijalog se najčešće promoviše od strane diplomata opisujući idealan svijet. Koristi se kao skraćenica za saradnju između kulturnih grupa unutar ili između nacionalnih granica, ali često nedostaje temelj u stvarnosti. Kako bi se izbjeglo da interkulturnalni dijalog ostane idealiziran diplomatski alat i retorički diskurs bez značajnog efekta, potrebno je prevazići niz potencijalnih rizika i izazova, kako konceptualne prirode, tako i praktične prirode. Ovi rizici i izazovi odnose se na konceptualnu jasnoću, interkulturnalne vještine, jezičke sposobnosti, poštovanje ljudskih prava, balansiranje potreba, političku volju, dinamiku moći, nedostatak koordinacije, prenosivost i holističke pristupe razmišljanju. Prema UNESCO-u (2010) i Bali (2013:208), ambivalentne konceptualizacije emotivno opterećenih pojmove mogu predstavljati prepreku. Na primjer, uočene razlike između europskog kontekstualiziranja

interkulturnosti i načina na koji se razumiju na nacionalnom nivou bile su problematične tokom implementacije projekata financiranih od strane EU-a na Balkanu (Kulturlogue 2014:11).

U međuvremenu, učesnici bi trebali prepoznati empirijsku činjenicu da konačno i sveobuhvatno razumijevanje druge kulture nije vjerovatno. Privremena i djelomična razumijevanja ostaju moguća (James 1999:216). Zbog jednostavne činjenice varijabilnih normativnih interpretacija ovisno o kulturnom okviru, vjerojatno će doći do poremećaja u komunikaciji (Thomas 2008:14). Kulture treba prepoznati kao legitimno različite. Ako se to ne učini, suočavanje s drugim kulturama riskira samoisolaciju i diskriminaciju, uključujući diskriminaciju na osnovu spola (Tompenaars i Hampden-Turner 2003:100). Osim toga, interkulturni dijalog može biti uspješan samo ako grupa ima odgovarajuće razumijevanje vlastitog kolektivnog identiteta. Društva kojima nedostaje "meta-kulturne" svijesti o svojoj multikulturalnoj kompoziciji riskiraju da se upuste na put ksenofobnog nacionalizma (Plasseraud, citiran u UNESCO-u 2001). Da bi se posređovalo neki od ovih izazova, potrebna je niz tzv. interkulturnih vještina na praktičnom nivou. One se mogu grubo svrstati pod naziv "kulturna svijest", što se definiše kao razumijevanje stanja uma sebe i onih koje susrećemo (Tompenaars i Hampden-Turner 2003:104). One omogućavaju angažiranje u kritičkom razmišljanju o kulturnim okvirima i referencama, istraživanju i interpretaciji informacija iz različitih perspektiva i uglova, prepoznavanju nedostataka vlastitih percepcija te sposobnosti za kritičko razmišljanje o sebi i historijskom svjesnošću. Interkulturni dijalog zahtijeva precizno razumijevanje dodjeljivanja značenja u različitim okvirima. Raspon neophodnih vještina uključuje kognitivnu fleksibilnost, empatiju, otvorenost uma i sposobnost prebacivanja između različitih okvira referencije, pregovaranje i postavljanje pitanja o vlastitim vrijednostima i praksama, spremnost na slušanje i komuniciranje s drugim kulturama, sposobnost rješavanja sukoba mirnim sredstvima i prepoznavanje dobro utemeljenih argumenata drugih (Juchler 2009:398). Centar za društvene odnose (2013) sličan skup vještina svrstava pod naziv "interkulturne kompetencije": kulturna svijest, kritičko razmišljanje o različitostima, samopouzdanje u vezi kulturnih referenci, kulturna empatija, jezička sposobnost, dobre interpersonalne vještine, tolerancija prema neizvjesnosti i ambiguitetu, sposobnost samokritičke svijesti, posvećenost jednakosti i ljudskim pravima, spremnost na učenje, fleksibilnost, snažan osjećaj sebe i vještine rješavanja sukoba (Anderson 2010:355).

Prema Friedmanu i Berthoin Antalu (2005:75), "interkulturna kompetencija podrazumijeva prevazilaženje ograničenja ugrađenih u kulturno oblikovan repertoar pojedinca, stvaranje novih odgovora i time proširenje repertoara potencijalnih interpretacija i ponašanja dostupnih u budućim interkulturnim interakcijama [... što] podrazumijeva preoblikovanje interkulturnih situacija kao prilika za učenje". Stoga obuka za međukulturnu komunikaciju ne bi trebala samo detaljno informisati o drugim zemljama i kulturama, već bi također trebala uključivati samoproučavanje o vlastitim mentalnim modelima i kulturnim predispozicijama (Tompenaars i Hampden-Turner 2003:110). Izuzetni, diferencirajući i simbolički aspekti drugosti ne bi trebali biti fokus, već složenost kulturno specifičnog ponašanja (Schmid 2008:211). Ako učesnici interkulturnog dijaloga, uključujući političare, državne službenike, učitelje ili medijske profesionalce, nedostaju ovih kritičkih vještina, mogu se naginjati prema diskriminatornom i ksenofobnom razmišljanju (Cliche i Wiesand 2009:875). Interkulturni dijalog također zahtijeva određene jezičke sposobnosti. Manjinske zajednice moraju biti vješte u više jezika, barem na jeziku koji dominira u državi i njihovom maternjem jeziku. U praksi se puno interkulturne razmjene obavlja na engleskom jeziku, što stavlja govornike koji nisu izvorni govornici u nepovoljan položaj. Jezik doprinosi osnovnim dinamikama moći. Alati za međukulturno razumijevanje često su dostupni samo na ograničenom broju jezika. Poteškoće u saradnji između partnera iz različitih zemalja mogu dodatno biti povezane s različitim kulturnim upravljanjem, institucionalnim i administrativnim kulturama (Platforma za interkulturni dijalog Evropa i Kultura za akciju Evropa 2010). Politička elita koristi pozitivne prezentacije raznolikosti i plitke interpretacije kulturnog bogatstva za svoje potrebe. Riječi se mogu isprazniti od sadržaja i manipulirati kao slogani za političke inicijative (Phipps 2014:108). Neugodna, politički osjetljiva pitanja, kao što su postojeće nejednakosti, često se izbjegavaju, iako djelomično čine korijene konfliktova. Površne razmjene povećavaju vjerovatnoću stereotipnog razmišljanja i otuđenja među grupama i na kraju mogu dovesti do osjećaja izgubljene jedinstvenosti i raspada društvene kohezije unutar društva Anderson (2010:359) i Phipps (2014:110) stoga naglašavaju važnost da se sukobi ne utišavaju ili trivializiraju i da se ne potisnu izazovi koje donosi raznolikost. Javne politike usmjerene na društvenu koheziju rizikuju da će imati nepovoljan uticaj na interkulturni dijalog: zemlje poput Francuske zahtijevaju pridržavanje nacionalnih vrijednosti i upotrebu svog jezika kao uvjet za integraciju, čime se stvaraju politike usmjerene na asimilaciju kao odgovore na raznolikost. Time se protive principima interkulturnog dijaloga navedenim ranije.

Time riskiraju stvaranje simboličkih i ideoloških granica između unutrašnjeg i spoljašnjeg. Prema analizi Vidmar-Horvat (2012:41), interkulturalni dijalog kako ga predstavlja Evropska unija nosi rizik djelovanja kao "ideološko vozilo za reprodukciju evrocentričnog oblika tolerancije i otvorenosti novih Europljana", čime se dovodi do kulturnog imperijalizma. Politike tipa evropskih zemalja mogu dovesti do nepovjerenja, pojačanog kolonijalnim ostavštinama (Atwan 2010:5). Dijalog ne bi trebao biti nametnut "kao kolonijalni diskurs" od strane zapadnih političkih elita (Phipps 2014:110).

3.4. Unapređenje interkulturalne komunikacije

Potrebna su dalja ulaganja kako bi se unaprijedila interkulturalna komunikacija. Osnovna ulaganja se moraju izvršiti u izgradnji svijesti i kapaciteta osoblja javnih službi vlada. To nije jednostavan process, to će zahtijevati vrijeme i mora biti intenzivno. Dio toga trebao bi se sastojati od toga da se dobra izvedba u kulturnoj komunikaciji nagrađuje u smislu karijere. Do sada je u ministarstvima u mnogim oblastima ekomska promocija poslovanja ponovno otkrivena i vrlo je istaknuta, kulturna vanjska politika u ministarstvima vanjskih poslova trebala bi imati barem jednaku rangiranost. Još teže će biti izgraditi, gdje još ne postoji, sekcije ambasada koje će raditi kao čvrsti učesnici i, u najboljem slučaju, partneri u mreži interkulturalne komunikacije. Da bi se to postiglo, mora biti dostupan minimalan fond sredstava na diskreciju ovih sekcija. Rezultati ovih promjena mogu biti značajni: ambasade, čija uloga je uglavnom pogrešno shvaćena od građanskog društva države primatelja, odjednom će postati partneri građanskog društva, uz njihovu tradicionalnu ulogu kao partnera vlada. Svojim boljim statusom, ambasade će također otkriti kroz svoje novo stvorene mreže da njihovi državljanini koji borave kao umjetnici u državama primateljima već putem svojih aktivnosti stvaraju vrlo osnovne veze razumijevanja između ljudi iz država pošiljalaca i ljudi iz država primatelja. U ovom trenutku, vanjska kulturna politika će početi pokazivati svoje prve rezultate. U stvarnosti provođenje prave vanjske kulturne politike, a u praksi manje stvari nego djela i da mnoge javne službe moraju uložiti puno truda kako bi postale vjerodostojni sudionik u toliko potrebnoj globalnoj međukulturnoj komunikaciji. Vanjska kulturna politika je sama po sebi ključna za uspostavljanje dugotrajnih i dubokih odnosa između zemalja u međunarodnim odnosima.

IV KULTURNA OSJETLJIVOST U MEĐUNARODNOJ DIPLOMATIJI

4.1. Šta je kultura?

Kultura se može razumjeti kao skup komunikacije (ili paket poruka) koje određeni narod dijeli: njihova zajednička iskustva, zajedničke percepcije i vrijednosti, zajednička svijest (Macdonald, 1991:9). Ove vrijednosti, iskustva i komunikacija predstavljaju smjernice o tome šta stvari znače, šta je važno i šta treba činiti (Schmidt, Conaway, Easton i Wardope, 2007: 61). Kultura usmjerava postupke pojedinaca i grupa. Stoga je važno razumjeti različite kulture kada želimo razvijati dobre odnose među kulturama.

Prije analize međuzavisnosti između kulture i diplomatiјe, nužno je definirati što podrazumijeva pojam kulture. Prema Hofstedeu, kultura se definira kao "kolektivno programiranje uma koje razlikuje članove jedne kategorije ljudi (tj. društvene grupe) od drugih" (Hofstede, 2004:26). Za razliku od osobnosti, kultura nije individualna već kolektivna. Nadalje, mentalno programiranje sugerira da je informacija internalizirana od strane pojedinca, što ga čini nesposobnim za prosuđivanje izvan dosega svog programa. Hofstede istu definiciju kulture primjenjuje na profesionalne kulture, kao što je diplomatska (Hofstede, 2004:26).

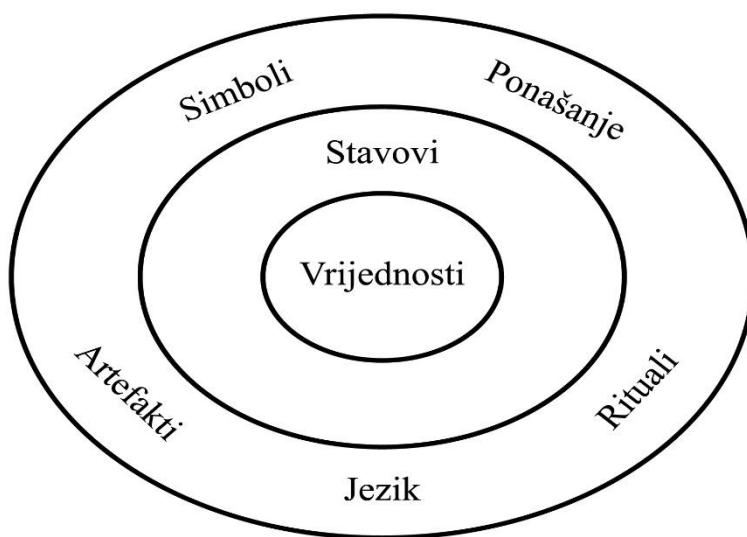
Drugi pristup definiranju kulture je istaknuti njene ključne aspekte. Prvo, kultura je svojstvo društva, ne pojedinca; drugo, stiče se putem procesa individualne akulturacije ili socijalizacije; i treće, svaka kultura je jedinstveni skup karakteristika koje diktiraju ponašanje u svakom aspektu života pojedinca. (Cohen, 2004:11)

Kultura je društveni identitet koji pojedinci počinju razvijati kada postanu svjesni pripadnosti društvenoj grupi: nacionalne kulture, kao i politički, ekonomski, društveni i povijesni elementi, oblikuju nacionalni identitet. Prema ovim klasifikacijama, kulturu se može usporediti s programom; sadrži informacije o društvu u kojem se pojedinci nalaze, pruža informacije o društvenim ulogama, strukturi odnosa, etiketi i kako bi svakodnevni život trebao biti organiziran (Gudykunst, 1989:223).

Kultura je smjernica za društvenu interakciju, ali vrijedi samo u društvenom kontekstu u kojem je ovaj program internaliziran među njegovim članovima stoga je nužno razumjeti druge članove globalnog društva i njihov program (Hall, 1976:213).

Diplomatija se bavi kulturno raznolikim skupinama putem interakcija i pregovora. Stil pregovaranja svakog sudionika formira se prema vlastitom kulturnom "programu". Kako različite kulturne skupine komuniciraju na različite načine, kultura pregovaračke strane utječe na njen stil pregovaranja. Stoga se vjerojatnost pogrešaka i nesporazuma povećava kada je interakcija međunarodna (Sunshine, 1990:27). Dok su suverenitet i jednakost racionalne osnove međunarodnih odnosa, kultura je njihova karakteristična emocionalna razlika, skrivena dimenzija koja ima jednak snažan uticaj na donošenje odluka kao politička ili ekomska moć.

Da bi se osigurao pozitivan i razumijevajući odnos među pojedincima, svaka osoba mora shvatiti da postoji više slojeva kulture. Neki slojevi su lako vidljivi, dok su drugi prepoznatljivi tek kada osoba postane svjesna glavnih elemenata svoje kulture i nove kulture.

Shema 1. Slojevi kulture (Lutz, 2017:2)

Kako je prikazano na shemi "Slojevi kulture", profesorice Parisse Haghrian, stručnjakinje za međukulturno upravljanje i komunikaciju, kultura se najbolje opisuje putem tri glavna koncepta: vrijednosti, stavova i ponašanja. Svaki od ovih aspekata kulture "označava kulturu i omogućava nam razlikovanje od drugih kultura" (Haghrian, 2012: 87). Ponašanje je izrazito vidljiv aspekt kulture i također je povezano s artefaktima i simbolima (poznatim i kao estetski koncepti), jezikom

i ritualima. Vrijednosti i stavovi nisu vidljivi osobama izvan kulture, i nije ih lako razumjeti drugim kulturama."

Vrijednosti čine društvene smjernice i definišu prioritete unutar kulture. Naše vrijednosti se razvijaju tokom života i utiču na nas različiti elementi unutar naših društava (Rudd i Lawson, 2007: 364). Dva glavna elementa kulture su institucije i estetske komponente, koje snažno utiču na kulturu i vrijednosti pojedinca. Uobičajene institucije u kulturama kao što su porodica, obrazovanje i religija variraju u važnosti i uticaju ovisno o kulturi. Posebno je važno prepoznati uticaj estetske komponente tokom neverbalne komunikacije unutar kulture.

Slično vrijednostima, kultura snažno utiče na stavove i težak je koncept za potpuno razumijevanje. Stavovi izražavaju kako pojedinac djeluje i reagira na određene situacije, objekte i osobe. Stavovi se najbolje mogu izraziti frazama poput 'Bolje je' ili 'Treba da' ili 'Radije bih'" (Haghrian, 2012: 98). Stavovi su vođeni vrijednostima kulture, a potom se iskazuju kroz ponašanje.

Različite vrste elemenata unutar kulture mogu se opisati kao "alati" koje osoba usvaja u skladu s kulturnim normama. Uobičajena analogija je da je ljudski um sličan alatnoj kutiji i bez obzira na kulturnu pozadinu, ljudi imaju pristup istim alatima. Razlika je u tome što kultura u kojoj je osoba odrasla ima sposobnost uticaja na to koji se "alati" najčešće koriste (Norenzayan i Heine, 2005: 763). Svjesni trud da se pokušaju primijeniti "alati" koje ljudi iz drugih kultura najčešće koriste pokazuje kulturnu osjetljivost.

4.2. Kulturna diplomacija

Kulturna diplomacija je jedno od posebnih područja unutar šire kategorije diplomacije i dio javne diplomacije koju određuje sadržaj diplomatskog djelovanja. Vlade nacionalnih država i drugi tipovi aktera provode kulturnu diplomaciju kroz razne oblike kulturnog predstavljanja i razmjene koji su usmjereni prema stranim javnostima radi ostvarivanja međusobnog razumijevanja i saradnje, ali u skladu sa svojim vanjskopolitičkim ciljevima koji obuhvataju promociju vlastite kulture i izgradnju pozitivnog imidža.

Kulturna diplomacija kao konkretna djelatnost i područje naučnog interesa na specifičan način obuhvata i povezuje vanjsku i unutarnju politiku s kulturom, odnosno, pitanjima vezanim uz kulturne odnose i razne društvene identitete. Kultura je oduvijek bila dio međunarodne politike i diplomacije (Tarle, 2005:149), a njemački kancelar Willy Brandt je rekao da je kultura treći stup vanjske politike, uz ekonomiju i politiku (Pičuljan, 2007:14). Unatoč tome, ovo se područje često zanemarivalo i u diplomatskoj praksi, i u nauci (Jurišić i Keller, 2007:152). Ipak, posljednjih desetak godina interes za tim područjem polako raste, ponajviše otkako je američki teoretičar međunarodnih odnosa Joseph Nye (2004) predstavio koncept meke moći kojim je dao konkretan poticaj bavljenju ovim fenomenom.

Kulturna diplomacija u širem smislu mnogo je starija pojava od javne diplomacije. Prve oblike kulturne diplomacije možemo prepoznati u djelovanju zapadnjačkih misionara, moreplovaca, putnika i drugih avanturista prije više stotina godina (Javna diplomacija: Imidž nacije i brendiranje, 2012:115), a prve institucionalne oblike dobila je u europskim državama krajem 19. stoljeća.

S druge strane, javna diplomacija je povezana s razvojem moderne diplomatije od Pariške mirovne konferencije 1919.godine i 1920. godine, koju obilježava demokratizacija otvaranjem diplomatije prema javnosti (Vukadinović, 2004: 28). To je postupno dovelo do toga da javnost posredstvom masovnih medija, kojima se oblikuje i iskazuje javno mišljenje, postane važan faktor u diplomaciji. Zbog toga su državne vlasti počele sve više uzimati u obzir da u diplomatskim naporima djelovanje trebaju usmjeriti ne samo prema čelnici drugih država, nego i prema njihovu stanovništvu kako bi uticale na oblikovanje povoljnog javnog mišljenja (Vrabec-Mojzeš, 2008:179).

Djelovanje kulturne diplomatiјe možemo promatrati kroz dvije temeljne funkcije, ovisno o tome što određujemo kao njezin referentni objekt i kako promatramo ulogu kulture u tom području (Mark, 2008:56).

Prva funkcija odnosi se na meku moć kojom pojedini akteri, ponajprije vlasti države-nacije, unilateralno provode željene vanjskopolitičke ciljeve. Druga funkcija odnosi se na postizanje međunarodne saradnje. U oba slučaja kultura postaje sredstvo za ostvarenje interesa, samo što se u prvom slučaju promatra kao vlasništvo pojedine države, kojim se ona predstavlja drugim akterima u međunarodnom prostoru, a u drugom slučaju služi kao most za saradnju i najčešće se predstavlja kao zajedničko vlasništvo više uključenih strana. Ove funkcije nisu nužno suprotstavljene jer je ostvarivanje međunarodne saradnje zapravo vanjskopolitički cilj pojedinog aktera tako da ih treba gledati u komplementarnom odnosu.

Joseph Nye je konceptom meke moći (soft power) objasnio uticaj koji se temelji na privlačnosti: pojedina država postaje uzor drugima tako što se njene vrijednosti, razvijenost ili otvorenost doživljavaju poželjnima i na taj način ona ostvaruje uticaj nad drugim državama navodeći ih da slijede njene ciljeve bez primjene otvorenih prijetnji ili razmjena (Nye,2004:5–7). Meka moć države se temelji na tri ključna resursa: (1) kulturi, koju Nye promatra kao "skup vrijednosti i praksi koje stvaraju značenje za društvo" (2004:11); (2) političkim vrijednostima i unutarnjoj politici koja podrazumijeva politički poredak i ideologiju koja obuhvata dominantne društvenopolitičke vrijednosti na unutarnjem planu; i (3) vanjskoj politici koja se odnosi na nacionalne interese i sredstva kojima se oni ostvaruju (Nye, 2004:55). Kulturna diplomatija u prvom redu koristi resurs kulture u izgradnji meke moći, ali se u njoj isprepliću i resursi vanjske i unutarnje politike. Iako Nye eksplisitno ne spominje kulturnu diplomatiju, jasno ju je moguće prepoznati kao jednu od dimenzija javne diplomatiјe čiji je zadatak razvoj trajnih veza kroz akademsku i kulturnu razmjenu, te zaključuje da se komunikacijom licem u lice najefikasnije ostvaruje prenošenje stavova i izgradnja meke moći (Nye,2004:108). Uz to što kulturna diplomatija pridonosi ostvarivanju meke moći, s multilateralnog aspekta ona služi postizanju međunarodne saradnje, odnosno izgradnji povjerenja i partnerstva među državama (Jora, 2013:50). To je najvidljivije na primjeru zajedničkih projekata kojima se stvaraju trajne veze među državama (Cowan i Arsenault, 2008:13), posebno kad je riječ o postizanju tzv. nadređenih ciljeva, tj. ciljeva za koje su zainteresirane najmanje dvije strane, a nisu ostvarivi resursima pojedine od njih, što ih navodi na međusobnu saradnju.

U usporedbi s unilateralnim pristupom, kojim pojedina država korištenjem kulture ostvaruje meku moć, međunarodnom saradnjom osnažuje se osjećaj zajedništva i uzajamnosti te izgrađuje tolerancija i otvorenost prema novim i drugačijim idejama (Jora 2013:51). Dakle, u tom smislu se kultura ne promatra kao vlasništvo i sredstvo uticaja pojedine države u Nyeovom smislu, već postaje most, tj. sredstvo povezivanja i saradnje.

Teško je poreći međuzavisnost između diplomatijske i kulturne politike. Stilovi pregovaranja snažno su utemuljeni na kulturnom kontekstu pregovaračkih strana, kao i percipiranju vremena i postavljanju prioriteta unutar interakcija. Postoji konkurenčija između nacionalne i profesionalne kulture u međunarodnim interakcijama zbog različitih stilova pregovaranja.

Diplomati mogu biti uspješni samo ako se mogu nositi s istovremenim izazovom života u ili s stranim kulturama i zastupanjem interesa svojih nacionalnih vlada. Nadalje, međukulturalna kompetencija je neophodna za razumijevanje sudionika s drugačijim kulturnim pozadinama. Kada postoji takva kulturna svijest, utiče na kulturu diplomatije na način da diplomati barem pokušavaju odgovoriti na kulturne posebnosti svojih stranih kolega. To vodi do boljeg odnosa među sudionicima diplomatskih interakcija i predstavlja prikladan instrument za otvaranje puta ka diplomatskom uspjehu. Stoga je efikasna i kompetentna komunikacija imperativ za uspješne diplomatske interakcije. Diplomatija teži zaštiti i vođenju interesa s jedne strane, te izbjegavanju sukoba s druge strane; način na koji se provodi diplomacija utječe na kulturu pregovaranja zbog potrebe za uspješnim rješenjima. Zbog potrebe za izazovnim međukulturalnim razlikama, nastaje profesionalna ili "treća" kultura diplomatije. Pitanje je da li taj uticaj također djeluje obrnuto, odnosno, da li kultura također utiče na diplomatiju. Kako svaki sudionik uključen u diplomatske pregovore ima svoje vlastito "programiranje uma", koje se ne može napustiti, kulturni uticaj na diplomatiju je neizbjegjan. Kultura ne utiče samo na stil pregovaranja, percepciju vremena i značaj odnosa, već također ima uticaj na društvene uloge i etiketu. Kako svi ovi aspekti igraju određenu ulogu unutar diplomatskih interakcija, u osnovi su sposobni uticati na diplomatiju. U praksi, diplomatija se jednako tiče kulturnih odnosa kao i političkih odnosa. To je kultura, još više nego politika, koja pruža osnovne principe u razumijevanju diplomatskih praksi i procesa (Lee i Hudson, 2004:256).

4.3. Kulturna osjetljivost u međunarodnoj diplomaciji

4.3.1. Pojam i definicija kulturne osjetljivosti

Posjedovanje znanja i razumijevanja onoga što definiše kulturu je prvi korak ka postizanju veće kulturne osjetljivosti. Najpopularniji koncept kulture je model ledenog brijega, u kojem možemo vidjeti da su nam samo neki aspekti kulture vidljivi, a mnogi su skriveni. Kao ledeni brijeg gdje možemo vidjeti samo vrh koji viri iz vode, kultura nam pokazuje samo nekoliko vidljivih aspekata i većinu skriva pod morem (ili u našem slučaju u društвima koja posjećujemo ili srećemo) (Haghrian, 2012:120). Kulturna osjetljivost je napor pojedinca da vidi izvan vrha ledenog brijega i pokuša razumjeti aspekte kulture koji su skriveni, ali čine osnovu i većinu kulture. Izreka R. L. Stevenson (Bannon i dr., 2003:33) sažima kako se treba približiti novoj kulturi i osobama s različitim pozadinama i vrijednostima: "Nema stranih zemalja, samo je putnik stranac". Kroz ovaj način razmišljanja, osoba postaje svjesna svoje vlastite kulture, elemenata koji je definišu i elemenata unutar nove kulture.

Pri usvajanju procesa introspektivnog upoznavanja kulture, pojedinac provodi duboku analizu i reviziju svog vlastitog kognitivnog okvira, sagledavajući kako akteri unutar te kulture doživljavaju, oblikuju svoje misli te manifestiraju svoje ponašanje. Ova introspekcija omogućava subjektu da se usmjeri ka razumijevanju dubokih osjećaja, kognitivnih shvaćanja i oblika djelovanja koji su inherentni unutar te kulturne matrice. U tom procesu, subjekt postaje sposoban za svjesno donošenje odluka o prilagodbi vlastitih emocionalnih odgovora, kognitivnih obrazaca i ponašanja kako bi se harmonizirao s normama i vrijednostima te kulture. Prema konceptu iznesenom od strane Bannon i drugih (2003:41), ovakav pristup omogućava subjektu da istovremeno obogati svoju mentalnu reprezentaciju dotične kulture te da prilagodi svoj emotivni, kognitivni i djelatni aspekt kako bi se bolje uklopio i uskladivao s kulturnim referentnim okvirom.

Proučavanje i razvoj kulturne osjetljivosti iziskuju suptilnu dinamiku u kojoj ostvarivanje najizazovnjeg aspekta uključuje transformaciju intrinzičnih mentalnih konstrukcija i ponašanja kako bi se postigla optimalna korelacija i harmonizacija s drugim kulturnim entitetima (Feng, 2009:287). Nakon što pojedinac stekne razumijevanje vlastite kulturne matrice, ovakva spoznaja postaje osnova za analitičku komparaciju s drugačijim kulturnim okvirima. Sticanje kulturne svjesnosti o vlastitim normama, kao i normama drugih kultura, ispoljava se kao prelazni korak prema dokućivanju divergentnih aspekata između kultura te kao potencijalnost za unapređenu

komunikaciju i interakciju u novom kulturnom kontekstu (Gundling, Hogan i Cvitkovich, 2011: 164). Putem produbljenog zahvaćanja obje kulturne paradigme, pojedinac je sposoban prepoznati disonance i konvergencije među kulturama te adaptirati vlastite misaone obrasce i postupke kako bi uskladio svoje razumijevanje s novom kulturnom perspektivom i komunicirao s osobama pripadnicama iste kulture.

Kritičan opus Miltona J. Bennetta razotkriva šest stupnjeva kulturne osjetljivosti koji profiliraju postupan proces inkorporacije pojedinca u divergentnu kulturnu stvarnost. Svaka faza pruža graduirano razumijevanje osobnih doživljaja, kognitivnih modela i repertoara ponašanja, što olakšava postizanje kompatibilnosti s nepoznatom kulturom. Navedene faze obuhvaćaju fazu poricanja, obrane, minimizacije, prihvatanja, prilagodbe i integracije (Bennett, 1986:179). Iako je teoretski izvedivo proći kroz svaku fazu, nije svima suđeno postići završetak procesa i integraciju unutar nove kulturne sredine.

Prva faza, poricanje, reflektira stanje neosviještenosti prema kulturnim razlikama. U ovom stadiju, pojedinci su nesvesni kulturnih dispariteta i često zanemaruju činjenicu postojanja takvih varijacija između vlastite i nove kulture. Ovaj stadij karakteriziraju nesporazumi, poput pretpostavke da će nova kultura biti izuzetno slična vlastitoj, uključujući jezik, percepciju vremena ili društveno ponašanje. Tipično, osobe u ovom stadiju nedostaju iskustva međukulturnih susreta, rezultirajući u odsustvu kategorijalnog okvira za tumačenje nepoznatih fenomena (Bennett, 1986:182).

Slijedeća faza, odbrana, označava etnocentričan pogled u kojem se vlastita kultura smatra nadmoćnom, izazivajući dikotomi mentalitet "mi i oni". Osobe u ovom stadiju mogu osjećati stanje opsade izazvane vanjskim osobama koje se površno stereotipiziraju na negativan i pojednostavljen način, što rezultira izgradnjom oklopljenih granica između sebe i percepcije 'drugih' (Bennett, 1986:183). Nametanje nepovoljnih stereotipa od strane pojedinca onemogućava autentično sučeljavanje s stvarnim aspektima strane kulture, te na taj način umanjuje pristup pravom razumijevanju (Hammer, Bennett i Wiseman, 2003:421).

Stadij minimizacije, treći u ovoj progresiji, uključuje prepoznavanje kulturnih razlika uz istodobno podcenjivanje njihove važnosti. Individue u ovoj fazi zastupaju stajalište da su "u dubini duše svi isti, bilo fizički/fiziološki ili duhovno/filozofski" (Bennett, 1986:184).

Ovaj stadij označava početno poduzimanje kulturnih adaptacija, iako su pretpostavke i dalje obilježene etnocentričnim obrascima. Osobe percipiraju prekomjernu konvergenciju između dviju kultura i posjeduju uvjerenje da su vlastite vrijednosti univerzalno primjenjive. U tom smislu, osoba je uvjerenja da "budući da su svi bitno slični nama, dovoljno je u međukulturnim situacijama samo biti svoj'" (Bennett, 1986:186).

Slijedeći stadij, prihvaćanje, zahtijeva kognitivni pomak koji omogućava inkorporaciju različitih kulturnih perspektiva uz zadržavanje osobnih vrijednosti. U ovoj fazi, pojedinci spoznaju da kulturne razlike i ponašanja ovise o kulturnom kontekstu i nisu univerzalno primjenjiva. Važno je napomenuti da prihvaćanje ne podrazumijeva nepovratnu promjenu vrijednosti ili pristanak, već implicira priznavanje različitih kulturnih perspektiva (Hammer i dr., 2003:423).

Peti stadij, prilagodba, označava sposobnost pojedinca da djeluje u bikulturalnom okruženju. Ova sposobnost omogućuje pojedincima da percipiraju razlike iz perspektive vlastite kulture, a zatim ih reinterpretiraju kroz prizmu drugih kulturnih percepcija. U ovoj fazi, pojedinci demonstriraju empatijski kapacitet, koji se manifestira kroz sposobnost preuzimanja različitih perspektiva ili okvira referenci prema drugim kulturama (Hammer i dr. 2003:425). Prilagodba obuhvaća kognitivnu i ponašajnu dimenziju, gdje kognitivna prilagodba podrazumijeva sposobnost obrade informacija uzimajući u obzir oba kulturna okvira, dok ponašajna prilagodba obuhvaća primjenu adekvatnih kulturnih normi.

Posljednji stadij jest integracija, postignuće koje se ispoljava kroz beznaporni prelazak između više kultura uz istovremeno vrednovanje normi temeljenih na perspektivama obje kulture. Ovaj stadij označava prelazak iz etnocentričnog uvjerenja u nadmoćnost vlastite kulture u policentrično orijentirano gledište. Integracija se ostvaruje kroz namjerni i kontinuirani napor usmjeren na potpunost kompetencije u novim kulturnim okvirima (Bennett, 1986:190).

Važno je napomenuti da tek poznavanje sedam faza kulturne osjetljivosti ne zadovoljava uvjete za stvaranje autentične kulturne osjetljivosti ili kompetencije. Autentična kulturna osjetljivost zahtijeva svjesno ulaganje napora i značajno vremensko angažiranje kako bi se razumjele, proširile i prešle kroz svaku fazu.

Stvaranje kulturne osjetljivosti isprepleteno je produženim nastojanjem i otvorenosti za sticanje dubinskog razumijevanja vlastite kulturne pripadnosti te dubinskog razumijevanja okolnih kultura ili kulturnih modela. Ovaj sveobuhvatni proces namjernog učenja i razumijevanja poznat je kao obuka za kulturnu osjetljivost.

4.4. Kulturna osjetljivost i diplomatsko razumijevanje

Kulturna osjetljivost i diplomatsko razumijevanje su ključni koncepti u međunarodnim odnosima i diplomatskom djelovanju. Ovi pojmovi se odnose na sposobnost prepoznavanja, razumijevanja i pravilnog reagiranja na kulturne razlike i norme prilikom komunikacije i interakcije s ljudima iz različitih kultura.

Kulturna osjetljivost podrazumijeva svjesnost o tome da svaka kultura ima svoje specifične vrijednosti, običaje, norme i načine komunikacije. To uključuje razumijevanje kako se ljudi iz različitih kultura percipiraju, kako izražavaju emocije, kako donose odluke te kako se odnose prema vremenu i prostoru. Biti kulturno osjetljiv znači biti sposoban prepoznati i poštovati te razlike, te prilagoditi svoje ponašanje kako bi se izbjegli nesporazumi i konflikti.

Diplomatsko razumijevanje, s druge strane, odnosi se na sposobnost diplomata da primijene kulturnu osjetljivost u diplomatskim aktivnostima kao što su pregovaranje, dijalog, medijacija i izgradnja odnosa. Diplomati koji su diplomatski osviješteni prepoznaju da kulturne razlike mogu uticati na percepciju, komunikaciju i tumačenje događaja, te se trude prilagoditi svoj pristup kako bi postigli uspješne rezultate.

Kulturna osjetljivost i diplomatsko razumijevanje su ključni za uspješno diplomatsko djelovanje jer pomažu izgraditi povjerenje, olakšati komunikaciju, smanjiti nesporazume i potencijalne konflikte te doprinijeti uspostavljanju produktivnih odnosa među različitim kulturama i državama. Ovi koncepti postaju posebno važni u svijetu koji je sve više globalno povezan i u kojem diplomatske aktivnosti zahtijevaju interakciju s raznolikim skupinama ljudi i kulturama.

4.5. Ključni elementi kulturne osjetljivosti

Kulturna osjetljivost, ključan aspekt međukulturalne komunikacije i međunarodnih odnosa, zahtijeva duboko razumijevanje i pažljivo upravljanje kulturnim razlikama. Ključni elementi kulturne osjetljivosti obuhvaćaju:

- Svjesnost o kulturnim razlikama: Osjećaj za prepoznavanje i prihvatanje kulturnih razlika je osnovni korak. To uključuje razumijevanje da svaka kultura ima svoje jedinstvene norme, vrijednosti, običaje i komunikacijske obrasce.
- Empatija: Postavljanje sebe u “tuđe cipele” kako bi se razumjelo kako se ljudi iz druge kulture osjećaju i zašto se ponašaju na određeni način. Empatija pomaže stvaranju dubljeg razumijevanja i suočavanja prema različitim perspektivama.
- Kulturološko znanje: Aktivno učenje o kulturama, povijesti, običajima, religijama i socioekonomskim faktorima drugih država ili zajednica. Ovo znanje omogućava kontekstualizaciju i bolje razumijevanje ponašanja i stavova ljudi iz različitih kultura.
- Prilagodba komunikacije: Ovaj element uključuje prilagodbu komunikacijskog stila, jezika i razine formalnosti kako bi se osiguralo da komunikacija bude efikasna i poštovana s obzirom na kulturne norme.
- Otvorenost za učenje: Priznavanje da nikada nećete potpuno shvatiti sve aspekte svake kulture, ali da ćete uvijek biti spremni učiti i razvijati svoje razumijevanje.
- Spremnost na fleksibilnost: Prilagodba vlastitih očekivanja i postupaka kada je potrebno kako bi se izbjegli nesporazumi ili konflikti. To uključuje otvorenost za promjenu vlastitih perspektiva.
- Svijest o stereotipima: Prepoznavanje da stereotipi mogu biti neprecizni i površni te da svaka osoba iz određene kulture nije nužno predstavnik tih stereotipa.
- Komunikacijske vještine: Razvoj vještina slušanja, postavljanja pitanja i postavljanja jasnih i preciznih poruka kako bi se osiguralo da se poruke prenose na način koji minimizira nesporazume.

- **Kritičko razmišljanje:** Aktivno propitivanje vlastitih predrasuda i stavova te razmišljanje o tome kako bi kulturne razlike mogle uticati na interpretaciju i reakcije. (Frederic, 1993:365-372).

Ključni elementi kulturne osjetljivosti pomažu stvaranju mostova razumijevanja između različitih kultura te promiču pozitivan i konstruktivan dijalog u globalnom okruženju. Efikasna međukulturalna komunikacija započinje aktivnim slušanjem i empatijom. Bitno je pažljivo slušati i razumjeti perspektive, potrebe i očekivanja osoba iz različitih kultura. Ulaganje vremena u učenje o kulturnim vrijednostima, neverbalnim znakovima i stilovima komunikacije pomaže izbjegavanju nesporazuma i izgradnji odnosa. Pokazivanje poštovanja i iskazivanje iskrenog interesa za kulturno podrijetlo drugih doprinosi izgradnji povjerenja i jačanju odnosa (Shapiro, 2008:39).

Jezik igra značajnu ulogu u međukulturnoj komunikaciji. Iako se engleski često koristi kao *lingua franca* u međunarodnom poslovanju, važno je prepoznati da je jezička vještina različita kod pojedinaca. Strpljenje, korištenje jasnog i jednostavnog jezika te izbjegavanje stručnih izraza ili slenga mogu poboljšati razumijevanje i osigurati efikasnu komunikaciju (Ahmed, 2020:707). U nekim slučajevima, upotreba profesionalnih prevoditelja ili tumača može olakšati precizniju i suptilniju komunikaciju.

Kulturna osjetljivost i prilagodljivost su ključni za uspješnu međukulturalnu komunikaciju. Različite kulture imaju jedinstvene stilove komunikacije i preferencije. Neki kulturi cijene direktnu i asertivnu komunikaciju, dok drugi naglašavaju indirektnost i diplomatski pristup. Razumijevanje ovih razlika i prilagodba stilova komunikacije prema njima mogu pomoći u prevazilaženju kulturnih razlika i izbjegavanju nesporazuma (Berg i Ehin, 2016:303). Također, važno je biti svjestan kulturnih tabua, religioznih osjetljivosti i društvenih normi kako bi se izbjeglo povređivanje osjećaja ili narušavanje odnosa.

Samoosviještenost je ključna komponenta u efikasnoj međukulturnoj komunikaciji. S obzirom na svoju vlastitu kulturu i njene vrijednosti, vjerovanja i ponašanja, ljudi mogu bolje razumjeti kako njihova kultura može uticati na način na koji komuniciraju s osobama iz drugih kultura. Ova samoosviještenost omogućava pojedincima da postanu osjetljiviji na potencijalne kulturne razlike koje bi mogle dovesti do nesporazuma ili prekida komunikacije. Također pomaže ljudima da prepoznaju i suoče se s potencijalnim predrasudama prema drugim kulturama, što može dovesti do poštovanja u komunikaciji. Samoosviještenost je ključna u međukulturnoj komunikaciji jer omogućava pojedincima razumijevanje konteksta, vrijednosti, vjerovanja i ponašanja onih s kojima komuniciraju, kao i svojih vlastitih (Carté i Fox, 2008:475). Međukulturna svijest je sposobnost prepoznavanja, cijenjenja i poštovanja kulturnih razlika među ljudima u različitim kontekstima. To uključuje ne samo prepoznavanje da postoje raznolike kulture oko nas, već i razumijevanje kako se te kulture manifestiraju u pogledu jezika, komunikacije, vrijednosti, ponašanja i drugih aspekata. Postizanje međukulturne svijesti znači biti otvoren za učenje o različitim načinima postupanja i biti spreman na kompromise. To zahtijeva aktivno slušanje, postavljanje pitanja prepostavkama i poštivanje različitih perspektiva (Kamil, 1997:338). Konačno, međukulturna svijest vodi ka dubljem razumijevanju kompleksnosti našeg svijeta i dubljem cijenjenju raznolikosti u svim njenim oblicima. Razvijanjem međukulturne svijesti otvaramo se za dublje i smislenije odnose s ljudima iz različitih pozadina, kao i bolje razumijevanje vlastite kulture.

Međukulturna svijest je dragocjena vještina za efikasnu komunikaciju i saradnju, čineći je nezamjenjivim alatom u današnjem sve više povezanom svijetu. Ulaganje vremena u učenje o različitim kulturama ne samo da nam može pomoći da bolje razumijemo jedni druge, već i da razvijemo veće poštovanje i cijenjenje različitosti u svim njenim oblicima (Carté i Fox, 2008:480).

Kulturna inteligencija je skup vještina koje omogućavaju ljudima da razumiju i uspješno komuniciraju s osobama iz različitih kulturnih pozadina. To uključuje razvoj stava poniznosti i poštovanja prema nepoznatim kulturama, svijest o vlastitim kulturnim prepostavkama i predrasudama, učenje o stilovima i ponašanjima različitih kulturnih grupa i razvijanje vještina za uspješno upravljanje međukulturnim interakcijama (Kim, 2017:55).

Kulturna inteligencija je sposobnost uspješnog komuniciranja i saradnje s osobama iz različitih pozadina ili kultura. Ima tri ključne komponente:

- Stav
- Svijest
- Znanje

Pozitivan odnos prema kulturnim razlikama je ključan - razumijevanje drugih perspektiva, otvorenost za učenje novih načina postupanja i poštovanje razlika trebaju se uzeti u obzir. Svijest o samoosviještenosti i perspektivama drugih pomoći će nam da bolje razumijemo što utiče na ponašanja koja su normalna za svaku kulturu (Carté i Fox,2008:481). Važno je razumjeti više od samo tradicije ili običaja kulture; također moramo naučiti o temeljnim stavovima i stilovima kako bismo razvili uspješne odnose. Potrebne su određene vještine poput aktivnog slušanja, donošenja odluka, rješavanja problema te kompetentnih vještina pregovaranja kako bismo održali uspješne odnose s ljudima izvan kulturnih granica. U svojoj osnovi, kulturna inteligencija se odnosi na otvorenost uma i prihvaćanje razlika. To uključuje prepoznavanje da su različiti kulturni stilovi možda normalni za druge, čak i ako se čine čudnim ili nepoznatim za nas. Također zahtijeva razvijanje empatije i razumijevanja prema ljudima iz drugih pozadina kako bi se osiguralo da interakcije ostanu poštene (Kim,2017:55).

Razvijanje kulturne inteligencije zahtijeva razvoj vještina potrebnih za upravljanje međukulturnim interakcijama, kao što su aktivno slušanje, pregovaranje, donošenje odluka i rješavanje problema. To može uključivati učenje tehnika i strategija za rad s ljudima iz različitih kultura u složenim situacijama, poput međunarodnih poslovnih odnosa ili međuljudskih odnosa. Razvijanjem kulturne inteligencije, pojedinci mogu postati efikasniji međukulturalni komunikatori i stvoriti okvir za poštovan i produktivan dijalog među kulturama. Ova sposobnost je sve važnija u današnjem globaliziranom svijetu, gdje ljudi raznolikih kulturnih pozadina dolaze u kontakt sve češće (Polleta i Jasper, 2001:283).

Međukulturalna svijest i osjetljivost su ključne komponente kulturne inteligencije, što ga čini nепрекидивим alatom za prevazilaženje kulturnih razlika i izgradnju odnosa u sve više povezanom svijetu. Znanje, svijest i razumijevanje različitih kultura su ključni elementi u razvoju kulturne inteligencije.

Biti otvorenog uma, poštovati i biti svjestan kako kulturne razlike mogu oblikovati interakcije, pojedincima omogućava da postanu efikasniji međukulturalni komunikatori, bolje opremljeni za premoščivanje jaza između ljudi iz različitih pozadina.

Sposobnost da budemo kulturno inteligentni je ključna vještina u današnjim složenim i raznolikim društвima. Biti znatiželjan i empatičan, imati snažne vještine slušanja, fleksibilnost, prilagodljivost i sposobnost podnošenja neizvjesnosti doprinose tome da pojedinac uspješno sudjeluje u međukulturalnim razgovorima i interakcijama.

4.6. Unapređenje kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomatiji

Unapređenje kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomatiji podrazumijeva razvoj vještina i svijesti koje omogućavaju diplomatima uspješno komunicirati i sarađivati s predstavnicima različitih kultura. Ovaj proces uključuje integraciju kulturne edukacije u diplomatske treninge kako bi se osiguralo razumijevanje kulturnih razlika, normi i vrijednosti (Thomas, 1994:2). Također, tehnološki alati se razvijaju kako bi olakšali komunikaciju koja uzima u obzir kulturne osjetljivosti, čime se smanjuje rizik od nesporazuma i konflikata u međunarodnim diplomatskim odnosima.

Nesumnjivo je da kada diplomat dobije zadatak za misiju i stigne na odredište, izložen je novom svijetu punom novih "boja". On ili ona nemaju drugu opciju osim naučiti što je prije moguće kako se nositi sa svim tim novim bojama, odnosno načinima ponašanja (Garcea, 2000: 624).

Do sada su se većina diplomata uspješno prilagodili i dobro obavljali svoje zadatke. Tada se može postaviti pitanje, zašto proučavati teoriju međukulturalne komunikacije? Odgovor je vrlo jednostavan: vremena se mijenjaju, a diplome imaju malo ili nimalo vremena za prilagodbu na terenu. S obzirom na to da su univerziteti već u poslu obuke diplomata, zašto im ne ponuditi pripremu za ono što bi trebali biti dio: međukulturalnu komunikaciju? Zašto diplomatima unaprijed ne pružiti što više općih i specifičnih znanja o kulturi? Verbalni kodovi komunikacije mogu se prvo podučavati na općem nivou kulture, a kasnije, prije odlaska u određenu zemlju, na nivou specifičnog kulturnog okruženja.

Dok su neverbalni kodovi komunikacije koji čine više od polovine informacija koje dobivamo još teži za učenje ili podučavanje, a najbolji način da ih naučimo je biti unutar neke kulture, teorija neverbalnih kodova komunikacije ipak je neizostavan dio kursa o međukulturnoj komunikaciji. Nažalost, još uvijek ne možemo pokazati podatke o uticaju međukulturne obuke na rad diplomata.

Sadržaj kursa o međukulturnoj komunikaciji bi, prije svega, trebao uključiti obuku u kulturnoj osviještenosti. Tri komponente su od vitalnog značaja:

1. teorijska komponenta: prezentacija razloga zašto su kulture različite i važnih karakteristika koje formiraju kulturne obrasce (kako je predložio F. Kluckhohn i G. Stroedbeck, 1961: 699);
2. praktična komponenta: izloženost i analiza razlika/sličnosti vjerovanja, vrijednosti i normi koje funkcionišu u različitim kulturama; i
3. lična komponenta: osvrt na vlastitu kulturu, izgradnja svijesti o njenim karakteristikama i njenom mjestu unutar sistema drugih kultura.

Teško je očekivati da relativno kratak kurs radikalno može promijeniti duboko ukorijenjene osjećaje učesnika. Zapravo, teorijski kursevi i treninzi u oblasti međukulturnog obrazovanja uglavnom služe kao “otvaranje očiju”, pripremajući učesnike za rad u međukulturnom okruženju. Međutim, čak i skretanje pažnje na psihološke osnove etnocentrizma može biti dobar podsticaj za razvoj empatije, tolerancije, prihvatanja, poštovanja i kulturnog obogaćivanja.

4.7. Izazovi i prepreke u kulturnoj osjetljivosti i interkulturnom dijalogu

Značaj međukulturne komunikacije priznaje većina ljudi, ali nekoliko prepreka može ometati pozitivno iskustvo u domenu međukulturne komunikacije. (Chung, 2019: 400-420). Među najprisutnijim su:

- ***Anksioznost***

Iskusiti stepen nelagode pri komunikaciji s osobama iz različitih kultura ili ko-kultura nije neobično. Ova senzacija često proizlazi iz straha da će se izreći pogrešne izjave ili napraviti krivi izbori. Posljedično, interakcije mogu postati neugodne ili osobe mogu biti sklonije izbjegavanju situacija koje zahtijevaju međukulturnu komunikaciju. Iako nije toliko štetna kao etnocentrizam ili stereotipi, anksioznost može ometati uspostavljanje međukulturnih veza.

- *Pretpostavka o sličnostima*

Iako demonstrabilno netačno, mnogi pogrešno prepostavljaju da zajednička ljudskost nužno dovodi do jednakosti. Međutim, kao što prethodna rasprava potvrđuje, vrijednosti, vjerovanja i stavovi često značajno variraju među kulturama.

Osobe koje tvrde da osobe različitih kulturnih pozadina liče na njih same su skloni netačnom tumačenju, pa čak i uvredama u bilo kakvom međukulturalnom susretu. U kontekstu međukulture komunikacije, važno je anticipirati razlike u stilovima komunikacije koje promatrač možda nije svjestan. Imperativ izbjegavanja tumačenja tuđih postupaka kroz prizmu vlastitog kulturnog stanovišta je naglašen.

- *Etnocentrizam*

Razmotrite početnu tačku čitanja čitatelja ovog teksta. U engleskom pismu, konvencija propisuje čitanje s lijeva na desno, od vrha stranice do njenog dna. Međutim, konvencije čitanja nisu univerzalno jedinstvene. Oni koji su pismeni u arapskom ili hebrejskom pismu, na primjer, čitaju tekst s desna na lijevo. Nijedan pristup nije inherentno pogrešan; svaki se izdvaja po svojoj specifičnosti. Prevlađujući stav među Amerikancima je da su engleski putevi usklađeni s "ispravnim" putem, različitim od "alternativnog" puta koji preferiraju Englezi. Ovladavanje vještinom pravilnog cijenjenja vlastitog kulturnog nasljeđa se smatra korisnim; zajednički osjećaj ponosa za vlastitu kulturu, na primjer, podstiče društvenu koheziju. Nasuprot tome, sklonost prema etnocentrizmu potiče odbojnost prema alternativnim kulturama, često rezultirajući nerazumijevanjem i konfliktima. Etnocentrizam pretpostavlja superiornost ili važnost vlastite kulture ili ko-kulture, ocjenjujući sve ostale u odnosu na nju. Kako bi se ispravio etnocentrizam, nužno je prepoznati relativizam vlastitog svjetonazora, sklonosti prema ispravnom i pogrešnom, normalnosti i čudnosti, duboko informiranog kulturnim gledištem.

- *Stereotipi*

Stereotipi predstavljaju prenaglašene atribucije koje se pripisuju određenim društvenim grupama. Utemeljeni na atributima poput rase, etniciteta, dobi, spola i drugih atributa, stereotipi mogu preuzeti afirmativne ili negativne karakterizacije. Povećana osjetljivost na širenje stereotipa zabilježena je kada su pojedinci izloženi distrakciji ili temporalnim ograničenjima. Kao rezultat

toga, samosvijest o stereotipnim kognicijama ostaje ključna. Štetne posljedice koje proizlaze iz postupanja prema osobama u skladu s rigidnim stereotipnim pretpostavkama odražavaju se na sve aspekte komunikacijske dinamike, potičući širenje predrasuda i diskriminacije.

- ***Predrasuda***

Predrasuda je nepovoljan osjećaj i perspektiva koja je isključivo uvjetovana pripadnošću osobe određenoj društvenoj grupi, uključujući atribute poput spola, rase, etniciteta, nacionalnosti, društvenog statusa, religije i drugih obilježja (Chung, 2019:400-420).

Razgovori o stereotipima, predrasudama, rasizmu i diskriminaciji izazivaju nelagodu među određenim frakcijama. Ipak, esencijalni preuvjet za poticanje suštinske promjene leži u prepoznavanju ovih sklonosti, bilo unutar sebe ili u drugima.

Neki od osnovnih izazova kulturne osjetljivosti i interkulturnog dijaloga su:

- Različiti stilovi komunikacije.
- Različiti stavovi prema konfliktima.
- Različiti pristupi završavanju zadataka.
- Različiti stilovi donošenja odluka.
- Različiti stavovi prema otkrivanju informacija.
- Različiti pristupi saznavanju.

Kulturna osjetljivost, kao ključni aspekt u međunarodnim odnosima, predstavlja esencijalnu komponentu diplomatskog procesa. Uprkos njenom neospornom značaju, postojanje izazova i prepreka u primjeni kulturne osjetljivosti unutar diplomatskog okvira postavlja ozbiljne izazove na putu prema konstruktivnoj međunarodnoj interakciji. Ovaj akademski pristup ima cilj istražiti ključne faktore koji doprinose tim izazovima i preprekama, identificirajući implikacije za diplome u njihovim naporima da uspostave uspješne međukulturalne odnose.

Jedan od prvih izazova koji proizlazi iz kulturne osjetljivosti u diplomatiji jest različitost komunikacijskih stilova. Svaka kultura ima svoje specifičnosti u načinu izražavanja, interpretacije

verbalnih i neverbalnih znakova, kao i preferirane obrasce komunikacije (Hammer, 2011:474). Ova divergentnost može generirati nesporazume, iskrivljene poruke i potencijalno pogoršati već postojeće tenzije među državama. Za diplomate je presudno razviti sposobnost prepoznavanja i adaptacije na različite komunikacijske stilove kako bi se omogućilo produktivno dijalog.

S obzirom na različite stavove prema konfliktima, diplomatima se postavlja dodatan izazov. Neki kulturi su skloni izbjegavanju konflikta radi očuvanja harmonije, dok su drugi više skloni suočavanju s konfliktnim situacijama radi postizanja jasnoće i rješenja (Marsella, 2005:714). Ovaj jaz u pristupima konfliktima može otežati diplomatima pravilno upravljanje situacijama koje zahtijevaju diplomatsku intervenciju, a zahtijevaju osjećaj za ravnotežu između očuvanja dobrih odnosa i rješavanja nesuglasica.

Različiti pristupi završavanju zadataka također se mogu manifestirati kao prepreke u kulturnoj osjetljivosti u diplomatiji. Neke kulture naglašavaju preciznost, postavljanje rokova i efikasno izvršavanje zadataka, dok druge stavlju veći naglasak na fleksibilnost, prilagodbu i stvaranje dubljih međuljudskih veza prije nego što se pređe na poslovne aspekte. (Byram, 1997: 49). Ovaj nesklad može uticati na koordinaciju diplomatskih aktivnosti i potencijalno dovesti do nesporazuma ili nesuglasica.

Različiti stilovi donošenja odluka čine još jedan izazov u ostvarivanju kulturne osjetljivosti u diplomatskim okvirima. Neki kulturi daju prednost kolektivnom donošenju odluka, gdje se cijeni konsenzus i sudjelovanje različitih strana, dok su drugi orientirani prema hijerarhijskom donošenju odluka, gdje autoritet i stručnost imaju presudan uticaj. Ovaj jaz može stvoriti napetost i nesporazume, te je važno da diplomati prepoznaju ovu različitost i prilagode svoj pristup ovisno o kontekstu (Gibson, 2002: 541).

Dalje, različiti stavovi prema otkrivanju informacija mogu postati značajna prepreka u postizanju kulturne osjetljivosti. Dok neke kulture podupiru otvorenost i transparentnost u komunikaciji, druge preferiraju štiteći pristup i često zadržavaju informacije. Ovo može stvoriti poteškoće u dijeljenju relevantnih informacija i razumijevanju stvarnih namjera i prioriteta među diplomatskim partnerima.

Konačno, različiti pristupi saznavanju, odnosno stjecanju znanja i informacija, također mogu uticati na kulturnu osjetljivost u diplomatiji. Neki kulturi vrednuju formalno obrazovanje i stručnost, dok drugi preferiraju neposredno iskustvo i intuitivno razumijevanje (Hammer, 2011:474). Ova razlika može uticati na način na koji diplomatima pristupaju analizi informacija i donošenju informiranih odluka.

U zaključku, izazovi i prepreke u kulturnoj osjetljivosti u diplomatiji su mnogostruki i zahtijevaju od diplomata duboko razumijevanje kulturoloških razlika, kao i sposobnost prilagodbe u različitim međukulturnim kontekstima. Ovaj akademski osvrt naglašava potrebu za kontinuiranim obrazovanjem i osvješćivanjem diplomata o tim izazovima kako bi se postigao uspješan međunarodni dijalog i saradnja.

4.8. Najznačajniji međunarodni dokumenti o promicanju kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomatiji

Unapređivanje kulturne osjetljivosti u međunarodnoj diplomatiji podržava se putem različitih međunarodnih dokumenata i inicijativa. Nekoliko ključnih međunarodnih dokumenata ističe značaj kulturne osjetljivosti u međunarodnim odnosima, uključujući:

- **Opća deklaracija o kulturnoj raznolikosti (UNESCO, 2001):** Ovaj dokument ističe važnost očuvanja i promoviranja kulturne raznolikosti, kao i potrebu za međunarodnom suradnjom kako bi se olakšalo razumijevanje i dijalog među kulturama. Deklaracija poziva na unapređenje kulturne osjetljivosti i kultivaciju poštovanja prema različitosti.
- **Konvencija UNESCO-a o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izraza (2005):** Ova konvencija ima za cilj podržati raznolikost kulturnih izraza i potiče međunarodnu suradnju radi promocije kulturne osjetljivosti. Prioritet se daje međunarodnoj suradnji i razmjeni informacija kao ključnim sredstvima za jačanje kulturne osjetljivosti.

- **UN-ova Agenda 2030 za održivi razvoj (2015):** Ova agenda ističe važnost zagovaranja inkluzivnog i održivog razvoja, uključujući aspekt kulturne osjetljivosti. Ciljevi održivog razvoja naglašavaju potrebu za promoviranjem međunarodne saradnje i međukulturnog razumijevanja.
- **Smjernice za kulturnu raznolikost i dijalog (UNESCO, 2009):** Ove smjernice ističu vrijednost dijaloga i kulturne razmjene kao mehanizama za poticanje kulturne osjetljivosti i suživota. Dokument zagovara jačanje kulturne diplomacije kao alata za izgradnju mostova između kultura.
- **UN-ova Deklaracija o pravima autohtonih naroda (2007):** Ova deklaracija ističe važnost poštovanja i očuvanja kulturnih identiteta i prava autohtonih naroda, uz nužnost promoviranja njihove kulturne osjetljivosti i autonomije.
- **Deklaracija o osnovnim principima diplomatske djelatnosti (UN, 1977):** Iako eksplicitno nije povezana s kulturnom osjetljivošću, ova deklaracija ističe značaj poštovanja suvereniteta država, međunarodne jednakosti i međusobnog razumijevanja unutar diplomatskog konteksta.

Ovi dokumenti odražavaju globalne napore za naglašavanje važnosti kulturne osjetljivosti u međunarodnim odnosima, istovremeno potičući promociju međukulturnog razumijevanja, dijaloga i saradnje. Zagovaraju uspostavljanje kulturne diplomacije kao ključnog mehanizma za jačanje međunarodnih odnosa temeljenih na kulturnom poštovanju i osjetljivosti.

ZAKLJUČAK

Kulturna osjetljivost u međunarodnoj diplomaciji ima izuzetno važno mjesto u oblikovanju međunarodnih odnosa i rješavanju globalnih izazova. Kroz rad smo istraživali dublje implikacije kulturne osjetljivosti, istražujući njezinu ulogu u postizanju ciljeva diplomatskih napora i promicanju mira i saradnje među različitim kulturama. Na osnovu rečenog, potvrđujemo glavnu hipotezu koja glasi:

Glavna hipoteza: Kroz razumijevanje i praktičnu primjenu kulturne osjetljivosti, diplomatski predstavnici mogu doprinijeti izgradnji međunarodnih odnosa temeljenih na razumijevanju, poštovanju i saradnji među kulturama.

Ovom hipotezom smo potvrdili da je kulturna osjetljivost ne samo poželjna već i neophodna u savremenoj međunarodnoj diplomaciji. Razumijevanje i poštovanje kulturnih razlika omogućuju diplomatskim predstavnicima da uspostave povjerenje i konstruktivnu komunikaciju s drugim zemljama. Na temelju kulturne osjetljivosti mogu se graditi dugoročni odnosi temeljeni na dijalogu i saradnji, što je ključno za rješavanje globalnih izazova poput klimatskih promjena, trgovinskih sporova i sigurnosnih pitanja.

Pomoćne hipoteze:

H1: Integracija interkulturalizma u diplomatske aktivnosti potiče međukulturalnu razmjenu ideja i razumijevanje između kultura.

Ova hipotezaažnost aktivnog poticanja dijaloga između različitih kultura. Integracija interkulturalizma u diplomatske aktivnosti može stvoriti prostor za razmjenu ideja, perspektiva i iskustava. Kroz takav otvoren pristup, diplomatski predstavnici mogu stvarati inovativna rješenja za globalne probleme i poticati razumijevanje između kultura.

H2: Nedostatak kulturne osjetljivosti i interkulturalne kompetencije može dovesti do nesporazuma, konfliktu i neuspjeha u diplomatskim aktivnostima.

Kroz teorijski dio rada smo potvrdili drugu posebnu hipotezu koja govori o ozbiljnim posljedicama nedostatka kulturne osjetljivosti. Nesporazumi i konflikti često proizlaze iz nepravilnog tumačenja kulturnih običaja i normi.

Nedostatak interkulturalnih kompetencija može čak dovesti do neuspjeha u postizanju ciljeva diplomatskih aktivnosti, što može štetiti dugoročnim interesima zemlje.

H3: Praktičnom primjenom kulturne osjetljivosti u komunikaciji i pregovaranju prevazilaze se izazovi, zadovoljavaju se kulturne razlike i postižu konstruktivni rezultati.

Ova hipoteza ističe važnost praktične primjene kulturne osjetljivosti u svakodnevnom radu diplomata. Prilagođena komunikacija i pregovaranje, uz uzimanje u obzir kulturnih razlika, ključni su za postizanje konstruktivnih rezultata. To podrazumijeva fleksibilnost i sposobnost prilagodbe strategija kako bi se zadovoljile potrebe i očekivanja različitih kultura.

U konačnici, kulturna osjetljivost je ključna komponenta u međunarodnoj diplomatiji koja može promicati međukulturalnu harmoniju i suradnju. U globalnom kontekstu gdje se svijet čini manjim, diplomatski predstavnici moraju shvatiti da je raznolikost kulturnih izraza i vrijednosti izvor bogatstva, a ne prepreka. Integracija kulturne osjetljivosti u diplomatiju nije samo moralna obaveza, već i strateška nužnost za ostvarivanje mira, stabilnosti i održivog razvoja u svijetu. Kroz njenu primjenu, diplomacija može ostvariti svoj puni potencijal u oblikovanju bolje budućnosti za sve.

LITERATURA

1. Abdallah-Pretceille, M. (2006) Interculturalism as a paradigm for thinking about diversity, *Intercultural Education*, Vol. 17, No. 5.,
2. Ahmed, J. (2020). The theoretical significance of foreign policy in international relations-An analyses. *Journal of Critical Reviews*, 7(2),
3. Alexandrov, M. (2003). The concept of state identity in international relations: A theoretical analysis. *Journal of International Development and Cooperation*, 10(1),
4. Anderson, J. (2010). *Towards a new agenda*. In: *Platform for Intercultural Dialogue. Intercultural Dialogue. Enabling free, full and equal participation*. London: Alliance Publishing Trust
5. Anholt, S. (2011). Beyond the nation brand: The role of image and identity in international relations. In *Brands and branding geographies*. Edward Elgar Publishing,
6. Atwan, S. K. I. (2010). *The quest for intercultural dialogue in the Euro-Mediterranean region. Opportunities and challenges*. EUI Working Papers 2010/74. Robert Schuman Centre for Advanced Studies. Florence: European University Institute,
7. Baker J.A. (1992). The Diplomat as Networker: Adapting to the Post-Cold War World, *Foreign Service Journal*
8. Bakić, S., (2021). *Kontroverze recepcije kulture*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka
9. Bakić, S., Dudić-Sijamija, A., (2021), Understanding an Importance of Interculturalism in the Learning Process. *International Journal of Social Science and Human Research*. Vol 4, 2007-2015
10. Bakić, S., Popov Momčinović, Z., Dudić-Sijamija, A., (2021). Prijedlog kurikuluma: Razumijevanje koncepta interkulturnog dijaloga s aspekta medijske i informacijske pismenosti. *Regionalni osvrt na razvoj i integraciju medijske i informacijske pismenosti* (ur. Vajzović, E., Milojević, A., Ružić, N.,). Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
11. Bali, M. (2013). Why doesn't this feel empowering? The challenges of web-based intercultural dialogue, *Teaching in higher education*, 19 (2)
12. Bannon, G., Guy, V., Al-Omari, J., Reed, B., Pooley, R., i White, N. (2003). *Cross-cultural communication: the essential guide to international business* (J. Mattock, Ed.). London: Kogan Page

13. Benhabib, S. (2002). *The Claims of Culture: Equality and Diversity in the Global Era*. Princeton, NJ: Princeton University Press,
14. Bennett, M. J. (1986). A developmental approach to training for intercultural sensitivity. *International Journal of Intercultural Relations*, 10(2),
15. Berenskoetter, F. (2010). Identity in international relations. In *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*,
16. Berg, E., i Ehin, P. (2016). *Identity and foreign policy: Baltic-Russian relations and European integration*. Routledge,
17. Bouchard, G. (2011). What is interculturalism? *McGill Law Journal – Revue de droit de McGill*, 56(2),
18. Brown, R. (2010). *Prejudice: Its Social Psychology*. Chichester: Wiley-Blackwell,
19. Bull, H (1995). *Diplomacy and international order*', in *Anarchical Society: A study of order in world politics*, Basingstoke: Macmillan Press, London,
20. Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters LTD,
21. Cantle, T. (2012). *Interculturalism: The New Era of Cohesion and Diversity*. Basingstoke: Palgrave Macmillan,
22. Carrera, S. (2005). *A typology of different integration programmes in the EU. Briefing Paper*, Brussels: DG Internal Policies of the Union, European Parliament,
23. Carté, P., I Fox, C. (2008). *Bridging the culture gap: A practical guide to international business communication*. Kogan Page Publishers,
24. Carté, P., i Fox, C. (2008). *Bridging the culture gap: A practical guide to international business communication*. Kogan Page Publishers,
25. Chung, L. (2019). *Crossing boundaries: Cross-cultural communication*. In K. D. Keith (Ed.), *Cross-cultural psychology: Contemporary themes and perspectives*,
26. Cliche, D. i Wiesand, A. (2009). *Achieving intercultural dialogue through arts and culture? Concepts, policies, programmes, practices*. IFACCA D'Art Report No. 39. European Institute for Comparative Cultural Research. International Federation of Arts Councils and Culture Agencies. Australia: Sydney,
27. Cohen R. (2004), *Negotiating Across Cultures, International Communication in an Interdependent World*, Washington DC: United States Institute of Peace,

28. Condon J.C. i Yousef F.S. (1975). *An Introduction to Intercultural Communication* Indianapolis: Bobbs-Merrill,
29. Corps P. (2002). *Building bridges: A Peace Corps classroom guide to cross-cultural understanding*. Washington,
30. Cowan, G. i A. Arsenault. (2008) . *Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy*. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science,
31. Der Derian, J. (2001).*Diplomacy, in Oxford companion to the politics of the world*, Oxford University Press, Oxford,
32. Feng, A. (2009). *Becoming interculturally competent through education and training*, Tonawanda, NY: Multilingual Matters.
33. Finn H.K. (2003). *The Case for Cultural Diplomacy: Engaging Foreign Audiences, Foreign Affairs*,
34. Fisher G.(1998), *Mindsets*, Yarmouth, Maine: Intercultural Press,
35. Foronda C.L.(2008), *A concept analysis of cultural sensitivity*, NCBI Literature Resources,
36. Frederic H. (1993), *Global communication and international relations*, Belmont CA: Wadsworth,
37. Friedman, V.J. i A. Berthoin Antal (2005). *Negotiating reality. A theory of action approach to intercultural competence*. *Management Learning*, 36(1),
38. Gao, F. (2006). Language is culture: On intercultural communication. *Journal of Language and Linguistics*, 5(1),
39. Garcea E. (2000), *The increasing significance of intercultural learning in the global education and the technological society of the 21st millennium*,” Hacia un aula sin fronteras. Jornadas educativas,
40. Gibson, R. (2002). *Intercultural Business Communication*. Oxford: Oxford University Press,
41. Gray S.J. (1995). Cultural perspective on the measurement of corporate success, *European Management Journal*, 1995, 13(3),
42. Gudykunst W.B. (1989).*Cultural Variability in Ethno linguistic Identity*,” in *Language, Communication and Culture*, ed. Stella Ting-Toomey and Felipe Korzenny, Newbury Park: Sage,

43. Gudykunst, W. B., i Mody, B. (2002). *Handbook of international and intercultural communication* Thousand Oaks, CA: Sage,
44. Gundling, E., Hogan, T., i Cvitkovich, K. (2011). *What is global leadership?: 10 key behaviors that define great global leaders*. Boston,
45. Haghrian, P. (2012). *Successful cross-cultural management: a guide for international managers*. New York: Business Expert Press
46. Hall E. (1976), *Beyond Culture*, New York: Anchor Books,
47. Hall E.T. (1976), *Beyond Culture* New York: Anchor Books,
48. Hammer, M. R., Bennett, M. J., i Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 27(4),
49. Hammer, M.R. (2011). Additional cross-cultural validity testing of the Intercultural Development Inventory. *International Journal of Intercultural Relations*,
50. Hofstede G. (2004). *Diplomats as Cultural Bridge-Builders,” Intercultural Communication and Diplomacy*, ed. Hannah Slavik, Geneva: DiploFoundation,
51. Hofstede, G. (1997). *Culture and Organizations: Software and the Mind*. New York: McGraw-Hill Companies,
52. Huntington S.P. (1996), The West: Unique, not Universal, *Foreign Affairs*,
53. James, M. (2008). *Interculturalism: Theory and Policy*. The Baring Foundation. London, UK.
54. Jokikokko, K. (2005). *Perspectives on intercultural competence, Conditions for intercultural learning and cooperation*, Helsinki: Finnish Educational Research Association,
55. Jonas S. (2003). *Internationalisation, Ethnic Diversity, and the Acquisition of Intercultural Competencies*, Intercultural Education,
56. Jora, L. (2013). *New practices and trends in cultural diplomacy*. Romanian review of political sciences and international relations, 10(1),
57. Journal of Intercultural Studies (2012). Debate on Meer and Modood's 'How does interculturalism contrast with multiculturalism?' *Journal of Intercultural Studies*, 33(2),
58. Juchler, I. (2009). *Interkulturalität als Herausforderung an die politische Bildung*. Theoretische Grundlagen und ein Beispiel aus der Praxis in Südafrika,
59. Jurišić, K. i I. Keller. (2007). *Kulturna diplomacija*. Međunarodne studije,
60. Kamil K., M. (1997). Culture and conflict management: A theoretical framework. *International Journal of Conflict Management*, 8(4),

61. Khan, M. M., Ahmad, R., Azad, T. M., i Nargiza, M. (2020). Revisiting the importance of cultural approaches and values in the International Affairs. *Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ)*, 4(2),
62. Kim, Y. Y. (2017). Cross-cultural adaptation. *Oxford research encyclopedia of communication*,
63. Kluckhohn F i Strodtbeck R. (1961), *Variations in Value Orientations*, *American Anthropologist*, Volume 64, Issue 4,
64. Kulturlogue (2014). Evaluation report. *Project Evaluation of cultural policies and EU-funded programmes as promoters of cultural diversity and intercultural dialogue in the Balkans/Southeast Europe (SEE)*. Skopje: PAC Multimedia,
65. Kymlicka, W. (2012). Comment on Meer and Modood. *Journal of Intercultural Studies*, 33(2),
66. Lee D i Hudson D. (2004). *The Old and New Significance of Political Economy in Diplomacy*, *Review of International Studies* 30 no. 3,
67. Leeds-Hurwitz, W. (2014a). *Intercultural Dialogue. Key concepts in intercultural dialogue*. Center for Intercultural Dialogue,
68. Lutz, Sarah A., (2017). *Cultural Sensitivity: Importance, Competencies, and Public Relations Implications*, Chancellor's Honors Program Projects.,
69. Macdonald, G. F. (1991). What is culture? *Journal of Museum Education*, 16(1),
70. Mark, S. (2008). *A Comparative Study of the Cultural Diplomacy of Canada, New Zealand and India*. Doktorska disertacija. Auckland, Australija: The University of Auckland.,
71. Markić Boban.A. (2012), *Javna diplomacija: imidž nacije i brendiranje: zbornik radova dvaju okruglih*, Zagreb: Hanns-Seldel-Stiftung – Diplomatska akademija MVEP-a,
72. Marsella, A. J. (2005). *Culture and Conflict: Understanding, Negotiating, and Reconciling Conflicting Constructions of Reality*. All UNF Research. Paper 16,
73. McNamara R.S. (1995), *In Retrospect: The Tragedy and Lessons of Vietnam*, New York: Random House,
74. McDermott, G.(1973), *The new diplomacy & apparatus*, The Plum Press Ltd., London.
75. Meer, N. i Modood, T. (2012). How does interculturalism contrast with multiculturalism? *Journal of Intercultural Studies*, 33(2),
76. Nishii, L. H., i Özbilgin, M. F. (2007). Global diversity management: towards a conceptual framework. *The International Journal of Human Resource Management*, 18(11),

77. Norenzayan, A., i Heine, S. J. (2005). Psychological universals: *What are they and how can we know?* *Psychological Bulletin*, 131(5),
78. Nye J. (1990). *Soft Power*, Foreign Policy,
79. Nye, J. (2004), *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs,
80. Parekh, B. (2006). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory* (2nd edition). Basingstoke: Palgrave Macmillan,
81. Phipps, A. (2014). *They are bombing us now. Intercultural dialogue in the times of conflict.* Language and intercultural communication, 1(2),
82. Pičuljan, Z. (2007). *Diplomacija kao državna služba*, Zagreb: Društveno veleučilište,
83. Polletta, F., i Jasper, J. M. (2001). Collective identity and social movements. *Annual review of Sociology*, 27(1),
84. Räsänen, R i San, J. (2005). *Conditions for Intercultural Learning and Cooperation*. Research In Educational Sciences. Finnish Educational Research Association. Turku: Painosalama Oy,
85. Ratzmann N. (2019), *Intercultural Dialogue, review of conceptual and empirical issues relating to social transformation*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization,
86. Rudd, J. E., i Lawson, D. (2007). *Communicating in global business negotiations a geocentric approach*. Los Angeles: Sage Publications,
87. Schmid, S. (2008). *Interkultureller Dialog und Migration. Psychologische Ansätze eines angespannten Dialogs*. In: Thomas, A. (ed). *Psychologie des interkulturellen Dialogs*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht,
88. Schmidt, W. V., Conaway, R. N., Easton, S. S., i Wardrope, W. J. (2007). *Communicating globally: intercultural communication and international business*. Los Angeles: SAGE Publications,
89. Shah, S. (2004). The researcher/interviewer in intercultural context: A social intruder! *British Educational Research Journal*, 30(4),
90. Shapiro, J. M., Ozanne, J. L., o Saatcioglu, B. (2008). An interpretive examination of the development of cultural sensitivity in international business. *Journal of International Business Studies*, 39,
91. Steers, R. M., Sanchez-Runde, C. J., i Nardon, L. (2010). *Management across cultures: Challenges and strategies*. Cambridge University Press,

92. Sunshine R.B. (1990), *Negotiating for International Development: A Practitioner's Handbook* Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers,
93. Talib, M-T. (2006). *Diversity. A challenge for educators.* Finnish Educational Research Association. Helsinki: Painosalama,
94. Tarle, T.(2004). *Lijepa naša, nacionalni park na razmeđu triju svjetova*, Matica, 54 (3),
95. Teräs, M. (2007). *Intercultural Learning and Hybridity in the Culture Laboratory.* Helsinki: Helsinki University Press,
96. The Platform for Intercultural Dialogue Europe and Culture for Action Europe (2010). Concepts in practice. *Intercultural dialogue as an objective in the EU Culture Programme (2007-2013). Research and recommendations for the next framework programme,*
97. Thomas, A. (2008). Bedigungen des Interkulturellen Dialogs. In: Thomas, A. (ed). *Psychologie des interkulturellen Dialogs.* Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht,
98. Tompenaars, F. i C. Hampden-Turner (2003). *Reconciling cultural dilemmas.* In: Prasad, A. (ed.). *Postcolonial theory and organizational analysis. A critical engagement.* New York: Palgrave Macmillan,
99. Vidmar-Horvat, K. (2012). *The predicament of intercultural dialogue. Reconsidering the politics of culture and identity in the EU.* Cultural Sociology 6 (1),
100. Viotti, PR i Kauppi, MV 2001, *Diplomacy: Managing relations among states, In International Relations and World politics: Security, economy, identity,* Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall,
101. Vrabec-Mojzeš, Z. (2008). *Javna diplomacija i mediji.* Medianali,
102. Vukadinović, R. (2004.) *Politika i diplomacija.* Zagreb: Politička kultura,
103. Watson, A (1982). *Diplomacy: The dialogue between states,* Eyre Methuen, London.
104. Wood, P. i Landry, C. (2008). *The Intercultural City: Planning for Diversity Advantage.* London: Earthscan,
105. Zhao, F., Ahmad, R., i Liao, P. (2019). Cross-Cultural Adaptation of International Talents from the Belt and Road Countries: A Case Study of Suzhou Vocational University. *Arts Social Sci J*, 10(443).

Internet izvori:

1. Akira Iriye, “Cultural Relations and Policies,” Encyclopedia of the New American Nation, dostupno na: <http://www.americanforeignrelations.com/A-D/Cultural-Relations-and-Policies.html>, pristupljeno: 23.8.2023.
2. Centre for Social Relations (2013). Coventry University, UK, dostupno na; <http://www.cohesioninstitute.org.uk/AboutUs>, pristupljeno: 23.8.2023.
3. CILT, the National Center for Language. (2005). Intercultural skills: A guide to working with other cultures. Dostupno na: <http://www.cilt.org.uk>, pristupljeno: 25.8.2023.
4. Council of Europe (2008). White Paper on Intercultural Dialogue, ‘Living Together as Equals in Dignity’. Strasbourg: Committee of Ministers, Council of Europe. , dostupno na: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf , pristupljeno, 25.8.2023.
5. Elassar, N.(2014) *What is Diplomacy?*, Model United Nations Institute, dostupno na; <http://bestdelegate.com/what-is-diplomacy/> , pristupljeno: 24.8.2023.
6. Konvencija UNESCO-a o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izraza (2005), dostupno na: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-protection-and-promotion-diversity-cultural-expressions> , pristupljeno; 27.8.2023.
7. Opća deklaracija o kulturnoj raznolikosti (UNESCO, 2001), dostupno na: <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity>, pristupljeno: 27.8.2023.
8. Smjernice za kulturnu raznolikost i dijalog (UNESCO, 2009), dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000184755> , pristupljeno: 28.8.2023.
9. UNESCO (2019), Intercultural dialogue: a review of conceptual and empirical issues relating to social transformation, dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366825> pristupljeno: 22.8.2023.
10. UNESCO (2000). Dialogue among Civilisations. Background, dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248717> , pristupljeno: 24.8.2023.
11. UN-ova Agenda 2030 za održivi razvoj (2015), dostupno na: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>, pristupljeno: 27.8.2023.

12. UN-ova Deklaracija o pravima autohtonih naroda (2007), dostupno na:
<https://www.ohchr.org/en/indigenous-peoples/un-declaration-rights-indigenous-peoples>,
pristupljeno: 28.8.2023.

BIOGRAFIJA

Alema Bešlija, rođena 11.10.1992. godine u Goraždu. Osnovno obrazovanje započeto u Goraždu završava u Sarajevu, nakon kojeg upisuje i završava Četvrtu gimnaziju na Ilidži. Potom upisuje i završava dodiplomski studij na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu na Odsjeku politologija, usmjerenje Politologija i stiče zvanje Bachelor Politologije. Na II ciklusu studija na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, Odsjek politologija, usmjerenje Međunarodni odnosi i diplomacija, pod mentorstvom prof.dr. Sarine Bakić, radi završni master rad na temu "Međunarodni kulturni odnosi: Kulturna osjetljivost u međunarodnoj diplomatiji".

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

Stranica 73 od 73

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre: Politologija / Međunarodni odnosi i diplomacija

Predmet: Završni master rad

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Alema Bešlja

Naslov rada: Međunarodni kulturni odnosi: Kulturna osjetljivost u međunarodnoj diplomatskoj politici

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 71

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo, 22.1.2024. godine

Potpis

Alema Bešlja